

«Du har føtter som kan gå»

Her er afghanske flyktningsdommer i

Oslo. Hvor går vi?

Maryam Azimi

Masteroppgave PED4190 ved Det utdanningsvitenskaplige fakultet,

pedagogisk forskningsinstitutt

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2010

Forklaring på forsiden:

Tittelen på oppgaven er et uttrykk som jeg har lånt fra diktet «Phanos». (Azimi1999: 45)

Bildet er lånt fra et invitasjonskort jeg fikk til utstillingen *Where am I going* – skulptur og video av Samuel Oluo, Interkulturelt museum, Oslo mai–juni 2008.

© Maryam Azimi

2010

«Du har føtter som kan gå.» - Her er afghanske flyktingungdommer i Oslo. Hvor går vi?

Maryam Azimi

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Representeren, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om afghanske flyktingungdommer i Oslo og deres mestring av sosiale relasjoner. Problemstillingen har vært: *Hvordan utviser flyktingungdommer fra Afghanistan i Oslo styrke og evne til å mestre sosiale relasjoner til familie, venner og det norske samfunnet, og hvilke hindringer og utfordringer har de møtt?*

Hensikten har vært å åpne et vindu som slipper lys inn over et området som ikke så mange i samfunnet vårt tar seg tid til å gjøre seg kjent med, nemlig flyktingers situasjon i Norge. Målet har vært å synliggjøre afghanske flyktingungdommers livssituasjon i Oslo.

Jeg har hatt to forskningsspørsmål:

- 1) Hvilken relasjon prioriter disse ungdommene? Hvorfor?
- 2) Hvordan er det å mestre sine forhold til venner og familie på tross av geografisk avstand?

For å finne svar på disse spørsmålene har jeg gjort metodisk bruk av dialektikk, samtale og forhåndsstrukturert intervju. Min tilnærming til oppgavens problemstilling har vært praksisrettet, og i denne sammenheng har jeg støttet meg til Bronfenbrenners sosialøkologiske perspektiv (Bronfenbrenner 1979). Jeg har valgt å bruke flere perspektiver i mine analyser og tolkninger av studiematerialet: blant annet humanistisk, historisk og dialektisk. Jeg har tatt utgangspunkt i fem hovedinformanter og deres utsagn og forklaringer om egen opplevelse og erfaring av mestring i livssituasjonen som flykting, slik de kom fram gjennom samtaler og intervjuet i løpet av 2008.

Oppgaveteksten er delt opp i fire kapitler. Problemstilling presenteres nærmere i det første kapittel hvor også tas oppgavens hensikt og mål og så rettes fokuset mot læringsprosessen, som blir forklart ved hjelp av dialektikk som metode og Bronfenbrenners sosialøkologisk tilnærming som perspektiv. Jeg forklarer valget av afghanske flyktingungdommer som informanter, og gir en kort beretning om mine inspirasjonskilder.

I andre kapittel leser vi om perspektiver og den praksisrettede tilnærmingen som søker støtte hos Bronfenbrenners sosialøkologisk tilnærming. I det tredje kapittel får vi kjennskap til metodene som er brukt i dette arbeidet. Metodene er dialektikk, samtale og

forhåndsstrukturert intervju. I fjerde kapittel som er det tyngste i oppgaven, gir jeg en detaljert presentasjon av mine fem hovedinformanter basert på deres utsagn og forklaringer de kom med gjennom samtalene. Konklusjon og forslag til tiltak kommer også i kapitel fire. Oppgaven avsluttes med et spørsmål til oss alle som jobber med ungdommer til daglig og til ungdommene selv: Hvor går vi?

Forord

For å kunne danse sin egen dans trengs det mulighet for det i praksis. Jeg har følt det slik i sammenheng med denne masteravhandlingen, noe jeg er glad for. Jeg fikk muligheten, men mest på det formelle planet og ikke helt på det praktiske, og med det mener jeg at jeg har møtt en del hindringer. Dette skyldes min dårlige helse i de siste to årene, etter en bussulykke i mars 2008 som påførte meg varig skade, noe som har ført til mye forsinkelse i studiet, ikke minst på grunn av redusert konsentrasjonsevne. Det sistnevnte har igjen ført til ekstra lesing og skriving preget av stress og smerte, slik at jeg fortsatt ikke er helt tilfreds med resultatet. Men på tross av den hendelsen og helsemessige belastninger både psykisk og fysisk, har jeg prøvd å holde motivasjonen oppe. Jeg er glad for at jeg ikke mistet viljen til å gjennomføre dette arbeidet som jeg hadde begynt med før ulykken våren 2008, selv om jeg måtte utsette hele arbeidet tre ganger. Nå har jeg prøvd å gjøre det som har vært praktisk mulig for meg, og jeg har opplevd denne prosessen som utfordrende på mange måter.

Det jeg har forklart er selvsagt ingen unnskyldning for de faglige svakhetene i oppgaven. Dem ser jeg dessverre (eller heldigvis) selv, så langt jeg kan vurdere meg selv med det pedagogiske og kritiske blikket. Nå er løpet kjørt, og da overlater jeg trygt til andre å vurdere svakhetene. Jeg fortsetter å holde fokuset på det positive som finnes i denne oppgaven, nemlig den optimistiske versjonen av flyktnings situasjon i Oslo, slik jeg tolker utsagn og forklaringer fra ungdommene som har vært mine informanter.

Jeg leverer en kvalitativ illustrasjon av fem afghanske flyktningsungdommers livshistorier og historien om deres mestring av sosiale relasjoner med venner, familie og samfunnet. Jeg takker hovedinformantene og alle de flotte ungdommer og personer jeg har hatt samtale med i løpet av de siste to årene. Samtalene har gitt meg mye på godt og vondt. Hvordan dette har skjedd, kan være en historie i seg selv som kanskje blir tema for neste skriveprosjekt. Her vil jeg bare si at det er ikke lett å høre på historier som inneholder sterke vitnesbyrd om mishandling av mennesker, noe som de fleste flyktingene har vært vitne til, men uten at de har noen å fortelle det til. Zafars (den eneste asylsøkeren blant mine informanter) livshistorie er representativ for mange asylsøkerne i Norge og ellers i Europa. Ut fra min erfaring med denne oppgaven og ellers i livet, kan jeg si at når det gjelder å dele en felles sorg mellom mennesker, uansett bakgrunn, så gråter alle sin egen gråt i samspill med den nye sorgen. Slik er det med de triste historiene jeg har hørt, men slik er det også med egen dans, at alle også

kan sin egen dans, uansett bakgrunn. Så la oss pedagoger tilrettelegge dette slik at alle ungdommer uansett bakgrunn får muligheten for å danse sin egen dans i livet og dermed bygge sin framtid.

Jeg har satt stor pris på den forståelsen og støtten som jeg har fått fra min veileder Jon Lauglo, og også fra studiekonsulent og administrasjonen ved pedagogisk forskningsinstitutt.

Izmir, Tyrkia den 18. mai 2010

Maryam Azimi

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Hensikt og mål.....	2
1.2	Problemstilling.....	3
1.3	Hvorfor flyktning og ungdom med afghansk bakgrunn?	4
1.4	«Mestring», «flyktning» og «sosiale relasjoner»: tre sentrale begreper.....	5
1.5	Inspirasjonskilder.....	6
2	En praksisrettet tilnærming	8
2.1	Å være afghansk ungdom og flyktning i Norge	10
2.2	Gjennomgang av litteratur	13
3	Et analytisk innblikk i mine metoder	16
3.1	Dialektikk, samtale og delvis strukturert intervju	16
3.2	Hvordan anvender jeg mine metoder?.....	19
3.2.1	Spørsmål om flyktningssituasjonen	20
3.2.2	Spørsmål om sosiale relasjoner	21
3.2.3	Spørsmål om mestring av sosiale relasjoner i flyktningssituasjon	23
3.3	Å komme i kontakt med afghanske ungdommer i Oslo	25
3.4	Når ble jeg kjent med dialektikk? Hva går dialektikk ut på?	27
3.5	Felles læring basert på gjensidig respekt og bevisst valg	29
4	Møte med afghanske flyktningungdommer i Oslo.....	31
4.1	Hovedinformantene forteller	31
4.2	Bevissthet om menneskers unikhet gir styrke	36
4.3	Analytisk innblikk i afghanske flyktningungdommers livssituasjon	37
4.3.1	Ansvar over for familie og samfunn: to viktige arenaer for mestring.....	41
4.4	Konklusjon.....	45
4.5	Forslag til tiltak.....	46
	Litteraturliste	47
	Vedlegg	49

No table of figures entries found.

1 Innledning

Mei dar qadah ze bekasi ye shisha ghafel ast

chandanke ghorbat ast por az ma watan tohist.

(Bedel)

Vinen i begeret er uvitende om glassets ensomhet

Som eksilet er fullt av oss, er hjemlandet tomt.

(Min oversettelse)

Hvorfor starte med et dikt på persisk eller dari? Dette diktet, med sitt universelle budskap, er skrevet på persisk (dari/farsi) for ca. 300 år siden av Bedel (1054–1133 ifølge islamsk tidsregning). I poetens forstand og tenkning har diktet med menneskets skapelse å gjøre, i min oppfatning viser diktet et bilde av mennesket i eksil, samt en enhet av motsetninger som hjemland og eksil.

Dette virker som en naturlig start for meg, siden jeg selv er poet med dari som morsmål. Det er også fordi jeg som flyktning kjenner meg igjen i det Bedel viser, nemlig et universelt bilde som er like aktuelt i dag, i Oslo, som det var i India der Bedel levde i store delen av sitt ungdomsliv som flyktning for 300 år siden. Han var en stor tenker, filosof og poet i en tid da dari/farsi/persisk var tidens litterære og mest brukte språk i India og regionene omkring.

I det ene verset tar Bedel i bruk viktige begreper, blant annet *watan* (hjemland), *ghorbat* (eksil), *ghafel* (uvitende) *bekasi* (ensomhet, forlatthet/ det å være uten familie og venner). Bedel viser en viktig sammenheng mellom livskraft (her nevnt som *mei*) og kropp (*qadah*, *shisha*) i oss mennesker (her nevnt *maa*) og kommer med en innrømmelse av fakta om en konkret tilstand, nemlig det å være uvitende (*ghafel*). Han visualiserer/bildeliggjør dette ved bruken av *mei dar qadah* (vin i begeret), *shisha* (glass/ tomt glass) gjennom en enhet av motsetninger som *por – tohi* (fullt vs tomt) og hjemland (*watan*) vs eksil (*ghorbat*)

Slik bruk av språk og poesi har en dyp pedagogisk relevans for meg her. Bedel har klart å vekke en rekke tanker hos meg om de fenomenene som er nevnt over, mens mitt fokus trekkes mot den konkrete tilstanden eller kanskje den ubevisste handlingen hos oss mennesker, samt den innebygde dialektikken i Bedels tenkning.

Når jeg leser dette diktet om og om igjen, ser jeg for meg en dynamisk bølge av prosesser som foregår mellom fakta og våre forståelser. Og det er en slik prosess jeg mest er opptatt av og gjerne vil overføre til mine lesere – slik at vi sammen kan bidra med noe positivt i kampen mot det å være uvitende om fakta rundt oss, i dette tilfellet flyktningsungdommenes liv i Oslo.

Når det er sagt, vil jeg gjerne presisere at bruken av dette diktet også betyr følgende for meg: Det å vise hensyn til og respekt for det faktum at morsmålet til mine informanter og meg selv er dari /farsi (persisk), kommer til å prege min masteravhandling språkmessig. Dette kan også ses som en inspirasjonskilde, og at det ville være interessant kunnskap for vår læring. Nettopp derfor har det fått en slik plassering som det har fått av meg, på begynnelsen.

1.1 Hensikt og mål

Hensikten med det jeg gjør er å åpne et vindu som slipper lyset inn på et område som ikke så mange i samfunnet vårt gir seg tid til å få kjennskap til eller har nok kunnskap om, og det er flyktnings livssituasjon i Norge. Målet mitt er å synliggjøre virkeligheten i livet til unge flyktnings med bakgrunn fra Afghanistan i Norge. Videre ønsker jeg å bidra med et eksempel på praksisrettet tilnærming i arbeidet som pedagoger er opptatt av, nemlig praksisen hos rådgivere og veiledere som jobber til daglig med ungdommer i Norge, inkludert flyktningsungdommer. Jeg føler også at min oppgave som en samfunnsengasjert person er å bidra med noe jeg har en del erfaring med og direkte kjennskap til, nemlig det å være flykting og det å være opprinnelig fra Afghanistan. Jeg håper at denne oppgaven kan bli en døråpner for en mer aktiv deltakelse i den aktuelle debatten om den kulturelle kompleksiteten i Norge og ungdommenes utvikling i samfunnet.

Endelig kan denne oppgaven brukes som et ledd i en enda større sammenheng, nemlig dagens flyktningsituasjon i Norge i sammenheng med Norges rolle i kriger i verden, blant annet i Afghanistan. Et fokusområde er unge afghanske flyktnings deltakelse i fredsaktiviteter i Norge. Derfor ønsker jeg å bidra med mitt i den generelle debatten som hittil har vært enten fraværende eller lite inkluderende når det gjelder synliggjøring av selve mennesket som

debatten handler om, nemlig den unge flyktingen/ asylsøkeren som opplever mangel på respekt for hans/hennes menneskeretter i Norge. (Berg 2008)

1.2 Problemstilling

Spørsmålene handler om flyktingungdommer fra Afghanistan i Oslo og den styrke disse ungdommene utviser i å mestre sosiale relasjoner til familie, venner og det norske samfunnet, og de hindringer/ utfordringer de har møtt. Det er tre hovedtemaer som berøres i denne problemstillingen. Det mest sentrale temaet er mestring, som skal ses i en flyktingkontekst, slik den oppleves av de unge afghanske flyktingene. Det andre temaet er det å være flykting og ungdom i Norge og Oslo, i en norsk kontekst. Det tredje temaet er sosiale relasjoner som i seg selv er et veldig bredt tema, og derfor har jeg avgrenset det til tre hovedrelasjoner: ungdommenes relasjon til familie, til venner og til samfunnet forøvrig. Ut fra dette reiser jeg to konkrete forskningsspørsmål:

- 1) Hvilken relasjon prioriterer disse ungdommene? Hvorfor?
- 2) Hvordan er det å mestre sine forhold til venner og familie på tross av geografisk avstand?

Når jeg har valgt å behandle mestring av sosiale relasjoner, skyldes det først og fremst at jeg generelt sett ønsker å være optimist og velger å se på det positive i alle typer forhold/situasjoner, også i denne flyktingkonteksten. Mestring relateres ofte til å lykkes og oppnå positive resultater i handlinger og situasjoner som en person/ et individ tar for seg, og der vedkommende oppfatter seg selv som den som ikke bare gjør noe, men også kan gjøre det med å utøve sine ferdigheter, sine evner eller sine kompetanse- og kontrollområder.

Jeg har sterk tro på at enhver person, en eller annen gang i livet, opplever mestring i noe, og flyktinger er ikke noe unntak. Jeg hevder at en helhetlig forståelse av å mestre noe, går gjennom det å se og forstå faktorer eller tilstander som gjør at man ikke mestrer noe – altså å se på motsetninger i ett og samme fenomen.

Det jeg legger i begrepet mestring her, inkluderer det som er nevnt over, men også det som har å gjøre med informantenes opplevelse av å være vellykket i sin situasjon i møte med utfordringer og reelle vanskeligheter. Jeg vil påstå at for å kunne se og forstå om mestring skjer hos en person, må man se på en rekke handlinger som gjennomføres av denne personen over tid. Det er ikke mulig å vurdere mestring ut fra bare en enkelt handling sett isolert fra resten av handlingsmønsteret og handlingsstrategiene hos den personen.. Mestring er noe som ikke skjer tilfeldig eller dukker opp som ren flaks i en eller annen hendelse. Derfor er jeg opptatt av å se på handlingsstrategier hos mine informanter. Med andre ord vil jeg se på mestring som sosial kompetanse (Waaktaar & Christie 2004) hos disse ungdommene. Det kan også hjelpe meg i å se på dem som unike personer eller selvstendige individer. Jeg synes at en slik empirisk tilnærming bringer meg nærmere en bedre forståelse av livssituasjonen til disse flyktningungdommene i Norge.

Mitt håp er at jeg får bekreftelse på dette når jeg skal se nærmere på ungdommenes konkrete livshistorier i mine analyser av deres individuelle livssituasjoner, og her gjør jeg bruk av det sosialøkologisk perspektivet hos Urie Bronfenbrenner (1979).

Det dialektiske perspektivet som jeg også tar i bruk, kommer til å følge meg i hele denne prosessen når jeg skal se på sammenhenger, blant annet muligheter og virkeligheter i den situasjonen ungdommene har levd. Den styrken ungdommene utviser og de hindringer de opplever er to sider av samme sak, nemlig spørsmålet om mestring.

1.3 Hvorfor flyktning og ungdom med afghansk bakgrunn?

Jeg har tre hovedgrunner til å velge dette emnet. For det første er det mange flyktninger og ungdommer med afghansk bakgrunn i Norge, og kunnskap om deres livssituasjon kan være av stor pedagogisk betydning både for dem som daglig jobber med ungdom med flerkulturell bakgrunn og for norske ungdommer generelt. For det andre kan det se ut som dette er en gruppe det hittil er forsket lite på. Når jeg som selv har bakgrunn fra Afghanistan og er flyktning kan bidra med en studie på dette området, er det med håp om at den kan bli brukt i en større sammenheng når det gjelder nåtidens forskning på ungdom og utvikling i Norge og samfunnets kulturelle kompleksitet. For det tredje har Afghanistan, det afghanske folket og

afghanske navn vært veldig mye i media det siste tiåret, samtidig som mange flyktninger og ungdommer har opplevd de verste situasjoner når det gjelder brudd på deres rettigheter, i Norge og ellers i Europa. Jeg er ikke den eneste som sier og har opplevd eller hørt dette. Som en referanse kan jeg nevne et aktueltintervju med Marianna Tzeferakous i Ny Tid (Dahl 2009 :13) som direkte relevant her.

Når det gjelder mestring hos hver enkel person, er jeg interessert i å se på sammenhengen mellom motivasjon, selvforståelse og selvbilde. I denne sammenhengen blir det aktuelt å se på hindringer og styrke hos hver enkelt informant slik de selv ordlegger seg og forklarer. Jeg kommer til å ta utgangspunkt i informantenes utsagn og forklaring av det de opplever i sin konkrete situasjon.

Når det gjelder antall informanter, endte jeg opp med å velge fem personer som hovedinformanter, og det ble tre gutter og to jenter. Nå håper jeg at disse fem kan bli med på å åpne nytt debatt om flyktninger og ungdom i Norge og situasjonen i Afghanistan.

1.4 «Mestring», «flyktning» og «sosiale relasjoner»: tre sentrale begreper

Når det gjelder mestring av sosiale relasjoner vil jeg ta utgangspunkt i den forklaring og fortolkning som mine informanter selv kommer med. Jeg er opptatt av å få informasjon om hvordan de opplever sine sosiale relasjoner og hvilke strategier de bevisst eller ubevisst bruker for å bygge opp disse relasjonene, hvordan de håndterer fravær av en type spesielle sosiale relasjoner, og i hvilke relasjoner de føler seg mest trygge og kjenner tilhørighet. Jeg vil finne ut hva deres styrke og hindringer er i denne sammenhengen.

Valget av mestring i en flyktningkontekst handler også om at jeg vil fokusere på det positive ved flyktningssituasjonen. Selv om flyktninger kan ha opplevd vanskelige situasjoner i sitt liv, er de fleste overlevelsedyktige og ressurssterke personer som bruker sine evner og ressurser på en konstruktiv måte. Dette i seg selv fortjener oppmerksomhet, og det er ingen tvil om at vi kan lære mye av dem. Kort sagt: Det jeg legger i begrepet mestring er først og fremst mestring som sosial kompetanse. Jeg tror ikke på at det her er mulig å betrakte mestring av sosiale relasjoner isolert fra den generelle flyktningssituasjonen og mine informanters

forståelse av begrepet flyktning eller flyktningssituasjon. Derfor mener jeg at det er viktig å fokusere på disse ungdommenes utsagn og egen opplevelse av situasjonen. De er og bør ses som konkrete, levende eksempler på den norske flyktningproblematikken.

Når det gjelder begrepet flyktning, opererer jeg med de tre kategorier av flyktninger, og disse blir nærmere omtalt i kapittel 2.

Sosiale relasjoner kan være veldig mange ulike ting. Jeg har valgt tre hovedrelasjoner: individ–forelder, venn–venn og individ–samfunn. I dette tilfellet handler det da om ungdommenes forhold til det første hjemlandet Afghanistan og det afghanske samfunnet og deres forhold til andre hjemlandet Norge og det norske samfunnet.

1.5 Inspirasjonskilder

Jeg ser på mine inspirasjonskilder, når det gjelder mitt valg av tema og kjernen i problemstillingen min, som «viftende fingre». Uttrykket har jeg lånt fra lyrikeren Inger Elisabeth Hansen.(Azimi & Hansen 1999). Det sier mye til meg, og det viser meg dem som er rundt meg. Det minner meg også om alle dem som ikke er rundt meg, de som kanskje har mye å fortelle, men ikke kan si så mye selv om sin situasjon og opplevelse som flyktning. Samtidig blir jeg minnet om de samfunnsengasjerte, som Berit Berg. Hun er opptatt av å synliggjøre flyktninger som mennesker og av en inkluderende asyldebatt (se kronikken «Asyldebatt uten asylsøkere», Amnesty Magasinet 3–2008, s.30). I tillegg ser jeg til daglig hvordan det, paradoksalt nok, skjer en fraskrivning av ansvar i forhold til hundrevis av ungdommer fra Afghanistan som streber etter et verdifullt liv i Norge. Historiene til disse ungdommene har vært mine levende inspirasjonskilder.

Så langt har jeg bare nevnt noen av mine inspirasjonskilder, og det kan forsvåvidt være nok til å starte forskningen på dette nivået. Jeg er klar over at det er ikke så vanlig å ta opp inspirasjonskilder på denne måten, og det er kanskje et brudd med oppgavesjangeren, men jeg synes noen ganger er det fint å huske på hva den som skriver er inspirert av. Det kan være klargjørende for leserne, som opplever å bli bedre kjent med forfatteren og hennes hensikter med det hun skriver.

Jeg er klar over det også, at med bare en masteravhandling kan man ikke redde verden, men jeg er helt sikker på at dette er verdt å arbeide med, også for en uerfaren forsker.

2 En praksisrettet tilnærming

I dette kapitlet går jeg nærmere inn på problemstillingen og mine perspektiver. Innledningsvis sier jeg noe om hvordan det er å være afghansk flyktning i Norge. Jeg skal også foreta en kort gjennomgang av relevant litteratur.

Med praktisk rettet tilnærming mener jeg at jeg skal se på flyktningungdommenes opplevelse av mestring i konkrete sosiale sammenheng, og mine analyser baserer seg på de utsagn og forklaringer som kommer fra mine informanter.

I praksisperiode som masterstudent i PPR-studiet, leste jeg en del interessante artikler og bøker som hjalp meg i å fordype meg i de temaer som jeg allerede hadde erfaring med eller var opptatt av, blant annet pedagogikk i praksis, asyldebatt og flyktnings liv i Norge.

Det er to artikler som gjorde sterkt inntrykk på meg og som er relevante for min tilnærming og for mitt valg av tema i denne avhandlingen. Det ene er Lillian Brekke Hensvolds artikkel «Pedagogisk kartlegging» i *Spesialpedagogikk* nr. 1–1998, og den andre er Berit Bergs kronikk «Asyldebatt uten asylsøkere» i *Amnesty Magasinet* nr 3–2008. Den førstnevnte artikkelen omhandler pedagogisk kartlegging i tilknytning til tilrettelegging av opplæringsstilbud for elever som sliter med sosiale og emosjonelle vansker på skolen. Artikkelen legger til grunn en utviklingsøkologisk tilnærming til sosiale og emosjonelle vansker. Hensvold gir en redegjørelse for Bronfenbrenners utviklingsøkologiske perspektiv. Derfor står denne artikkelen sentralt i den litteraturen jeg har anvendt. Jeg sier meg enig i Hensvolds omtale om Bronfenbrenners utviklingsøkologiske perspektiv som jeg har valgt å støtte meg til i sammenheng med min tilnærming til min problemstilling.

Min tilnærming til problemstillingen er praksisrettet og kvalitativ i sin art. Med praksisrettet tilnærming mener jeg to ting: Det ene er at jeg setter i fokus det som gjøres i dag i praksis i forhold til flyktningungdommer i Norge, og det andre er at jeg er opptatt av de praktiske oppleggene og tiltakene relatert til disse ungdommenes sosialpsykologiske utvikling med tanke på en bedre framtid.

Jeg støtter meg til Urie Bronfenbrenners sosialøkologiske perspektiv på menneskets utvikling. Bronfenbrenners tilnærming er bred og omfatter flere områder og aspekter av individets utvikling. Slik jeg har forstått Bronfenbrenner, ser han på menneskets utvikling på flere nivåer fra mikrosystemer til exomesosystemer videre til makrosystemer og utenom dette. Jeg

avgrenser min bruk av Bronfenbrenner til betydningen av *setting* og effekten av relasjoner mellom flere settinger/arenaer i individets psykososiale utvikling, i den sosiale konteksten de lever i. Relasjonen mellom flere settinger har betydning for menneskets utvikling som person (Bronfenbrenner1979). Siden jeg har lest Bronfenbrenner bare på engelsk, ønsker jeg å sitere ham på engelsk:

The ecology of human development involves the scientific study of the progressive, mutual accommodation between an active, growing human being and the changing properties of the immediate settings in which the developing person lives, as this process is affected by relations between these settings, and by the larger context in which the settings are embedded. (Bronfenbrenne1979:21).

A setting is a place where people can readily engage in face to face interaction-home, day care- center, playground, and so on. The factors of activity, role and interpersonal relation constitute the elements or building blocks, of the micro system.

A critical term in the definition of the micro system is experienced. The term is used to indicate that the scientific relevant features of any environment include not only its objective properties but also the way in which these properties are perceived by the persons in that environment. This emphasis on a phenomenological view springs neither from any antipathy to behaviouristic concepts nor from a predilection for existential philosophical foundations. It is dictated simply by a hearth fact. (Bronfenbrenne1979:22)

Om mesosystem og menneskets utvikling sier Bronfenbrenner:

I have defined the mesosystem as a set of interrelations between two or more settings in which the developing person becomes an active participant. (Bronfenbrenner 1979: 209)

Om makrosystem og menneskets utvikling sier Bronfenbrenner:

The macro system refers to the consistency observed within a given culture or sub-culture in the form and content of its constituent micro, meso- and exo-systems as well as any believes system or ideology and relying such consistencies (...)The types of settings they contain, the kind of settings that persons enter at successive stages of their lives, the contain and organization of molar activities, roles, and relations found

within each type of setting and the extent and nature of connection existing between settings entered into or affecting the life of the developing person. (Bronfenbrenner 1979: 258)

Det er individets relasjon i makrosystemet som interesserer meg mest. Jeg ser på informantenes livshistorier i lys den overnevnte forklaringen av Bronfenbrenner.

Jeg har valgt å bruke flere perspektiver i mitt pedagogiske innblikk. Mitt perspektiv er humanistisk, sosialøkologisk, historisk og dialektisk. Det er humanistisk i den forstand at det er mennesket som står i fokus i innblikket mitt, og i dette konkrete tilfellet er det afghansk flyktningungdom som står sentralt. Men de kan ikke ses isolert fra andre mennesker rundt dem gjennom de konkrete relasjoner og i de konkrete settinger de er aktive i. Derfor blir de mellommenneskelige relasjonene å se på som viktige vurderingsarenaer.

Jeg ser på mitt perspektiv som historisk fordi jeg prøver å se på den prosessen som disse ungdommene har gått gjennom som asylsøker eller flyktning. Jeg har ikke tenkt å gå inn i flyktnings mer allmenne historie i Norge. Det er på grunn av denne oppgavens begrensede kapasitet og det store omfanget som et så bredt tema ville kreve. Jeg kaller mitt perspektiv dialektisk fordi jeg skal se på forholdet mellom mulighet og virkelighet i den prosessen disse flyktningungdommene gjennomgår. Et helhetlig perspektiv er at jeg i pakt med et sosialøkologisk perspektiv ser på relasjoner mellom flere settinger rundt disse individene som vokser opp i den sosiale situasjonen som flyktning i Norge i dag.

2.1 Å være afghansk ungdom og flyktning i Norge

Flyktningene utgjør ca. en fjerdedel av innvandrerne i Norge og er en gruppe med økt risiko for utvikling av helseplager, noe som må settes i sammenheng med forhold før, under og etter flukt. (Frode 2009:49)

Afghanske flyktninger generelt i Norge utgjør ikke en så stor gruppe av flyktninger, sammenliknet med for eksempel vietnamesere eller iranere. Antall afghanske flyktninger i Norge har likevel økt i de siste ti årene. De fleste asylsøkere i Norge i de siste fem årene har vært ungdommer. Dette er tall fra Utlendingsdirektoratet:

I 2008 kom det 14431 asylsøkere til Norge. Dette er dobbelt så mange som i 2007 (6528). De fleste enslige mindreårige asylsøkerne kom fra Afghanistan, Irak og Somalia. Nesten 7000 personer (48 prosent) var i aldersgruppen 18–29 år. (Frode 2009)

Mitt utvalg av informanter viser tre varianter/ kategorier afghanske flyktninger i Norge, relatert til måten de har kommet til landet på, og deres status hos utlendingsforvaltningen. To av fem hovedinformanter kom som kvoteflyktninger sammen med familien sin, to kom på familiegjenforening og én kom som asylsøker. *Skillet mellom flyktning og asylsøker er mest skapt av jus og administrasjon, og dekker bare delvis forskjeller i den reelle verden.* (Kjeldstadli 2008: 187)

Fokusområdet for meg blir ikke disse ungdommens status som flyktning, men deres livssituasjon i den sosiale arena hvor de viser mestring i sitt sosiale forhold til venner, til familie og til samfunnet /landet, både det norske og det afghanske.

Etter mitt syn er det litt spesielt å være afghansk flyktning i Norge i dag, fordi det ikke er lett å leve i Norge i dag i en situasjon som er preget av krigen som NATO har startet. Norge er aktivt involvert i denne krigen, både økonomisk og militært. Jeg vil gjerne presisere dette, at krigen i Afghanistan i dag er ikke noe borgerkrig slik som det hevdes av de involverte statene som til sammen har sendt over 80 000 soldater til landet siden 2001. Denne krigen er internasjonalisert og har ikke afghanske folkets frigjøring som mål.

Det er ikke til å nekte at det spesielle forholdet mellom Norge og Afghanistan og den konkrete deltakelsen som Norge har i denne krigen, pluss den menneskefiendtlige asylpolitikken som norske myndigheter følger, gradvis har ført i en retning som ikke tar hensyn til enkeltmenneskets skjebne og livssituasjon. Dette har en negativ virkning på alle afghanske flyktnings situasjon, og særlig på livssituasjonens til asylsøkerne, som i noen tilfeller må vente i mange år på behandling av sine asylsøknader og i verste fall blir deportert i det skjulte til Afghanistan – etter å ha eksistert i Norge uten å ha opplevd respekt eller det å bli sett som et menneske med den samme verdi som andre. Med andre ord, det å forholde seg bevisst til både Norge og Afghanistan er ikke bare en selvfølge for afghanske flyktninger, særlig for ungdommer som bryr seg om begge landene og er bekymret over den utviklingen som skjer i negativ retning. Dette krever ekstra dyktighet hos oss alle og ikke minst en ny forståelse av det som skjer i Afghanistan, i Norge og i verden for øvrig.

Det at krigen fortsatt er et faktum, gir ikke noe stort rom for håp hos mange flyktninger og asylsøkerne som er usikre for framtiden fra før. Dette gjelder de fleste som har vært i Norge i minst fem år og ikke har fått sin sak behandlet på en rettferdig måte. Uansett om man blir kalt flyktning eller ikke, virkeligheten viser at frykten for å bli ekskludert, feilbehandlet og i verste fall sendt tilbake til Afghanistan, er til stede. Disse ungdommene har flyktet for å kunne leve et menneskeverdig liv i Norge. Denne krigen bidrar ikke med hverken psykisk eller sosial trygghet for flyktningene, som allerede har tapt mye. Etter min mening kan behandlingen av asylsøkere og flyktninger fra Afghanistan i Norge i dag ses som en sosialt og pedagogisk viktig sak som angår mange av oss i samfunnet. Jeg mener det er nødvendig å få kjennskap til en slik sak fordi det kan hjelpe oss til få bedre innsikt i det flerkulturelle norske samfunnet som sliter med integrering av de nye samfunnsmedlemmene.

Knut Kjeldstadli kommer med en del normative forklaringer relatert til asylsøkerproblematikken i Norge, og sier blant annet dette:

En skal ikke bare legge vekt på hva som kan komme til skje med et menneske i framtida, slik praksis er nå. Det må også tas i betraktning hva som har skjedd med vedkommende tidligere. I dag er det ikke nok å ha vært truet på livet, å ha blitt torturert eller voldtatt og trakassert; for å få asyl, det må være en umiddelbar fare for å bli drept eller torturert ved å vende tilbake til opphavslandet. (Kjeldstadli 2008: 189)

Det er mye jeg kunne sagt om krigen og effekten av den på flyktninger og asylsøkeres livsvilkår i Norge. Men av hensyn til oppgavens kapasitet har jeg bare tatt opp det som jeg ser som særlig relevant for problemstillingen. Jeg siterer likevel Frode Forland om psykisk helse hos flyktninger, fordi dette har en konkret pedagogisk relevans med tanke på nødvendigheten av samarbeid mellom forskjellige instanser som har med flyktninger og deres helse å gjøre. Disse ordene kan leses som et godt forslag til de forskjellige aktørene som deler ansvaret for ulike bestemmelser i asylsøkerne og flyktningenes livssituasjon:

Det å møte de mange og sammensatte psykososiale og helsemessige behovene til mennesker som har migrert, ofte av grunner knyttet til fattigdom, forfølgelse og konflikt, representerer en betydelig utfordring for helsevesenet og samfunnet, kanskje særlig når det gjelder psykisk helse. Arbeidet med å styrke forbyggende tiltak på ulike nivåer bør være prioritert område. (Frode2009: 49)

Jeg har brukt dette sitatet bevisst for å illustrere at utfordringen er stor, ikke bare i skolesystemet hvor det pedagogiske kommer mer inn i bildet, men også i andre systemer eller settinger som har med flyktingenes livssituasjon å gjøre – som i dette tilfellet helsevesnet.

2.2 Gjennomgang av litteratur

Her vil jeg si litt om hvilke typer litteratur jeg har anvendt, og hvorfor. Det er fem forskjellige kategorier av litteratur som jeg kom i kontakt med og valgte å bruke:

- 1) Fagbøker
- 2) Forskningsrapporter
- 3) Doktor- og masteravhandlinger
- 4) Vitenskaplige artikler
- 5) Ulike media; TV, radio, aviser og nettsider

Jeg må si at det var en utfordring å finne nok trykt materiale om dialektikk. Derfor har jeg brukt en del websider, fordi disse har vært lett tilgjengelig.

I og med at arbeidet mitt er empirisk og praksisrettet, er den kvalitative tilnærmingen den som fungerer best. Derfor mener jeg at det er ikke antall informanter som kan avgjøre kvaliteten på mine funn om de forskningsspørsmålene som jeg skal finne svar på, og jeg har ikke involvert statistikk og kvantitativ forskning.

Jeg sier veldig kort noen ord om de mest sentrale titlene jeg har forholdt meg til: Boken *Med samtale som utgangspunkt* av Fog Jette (1988) ga meg dypere innsikt i samtalen og det kvalitative forskningsintervjuet. Det var faktisk etter å ha lest denne boken at jeg følte meg sikker på det å bruke samtale som min andre viktigste metode etter dialektikk for å kunne bygge en velfungerende relasjon mellom informantene og meg selv. Jeg kjente meg igjen i bokens innhold.

Boken *Sammensatte samfunn, innvandring og inkludering* av Knut Kjeldstadli (2008) ga meg ikke bare et historisk perspektiv på innvandring og norske myndigheters behandling av asylsøkere i Norge i dag. I kapittel 7 i denne boken kan man lese blant annet om en *deportee* som kjemper for å komme seg løs fra håndjernene han hadde på, og om den skam forfatteren

følte. De satt på samme fly fra Norge til Amsterdam. Jeg mener at vi alle deler den følelsen av skam over den praksisen som foregår i Norge og mange andre europeiske land i behandling av asylsøkerne. Kjeldstadli gir dessuten et godt tegnet bilde av integrasjonsprogrammene i Norge. Jeg ser på innholdet i denne boken som relevant for mine perspektiver og ikke minst for temaet.

Mestring og mening, unge vietnamesers historier om sine liv av Torunn Fladstad (1993) ga meg gode eksempler på ungdomliv i eksil i Norge. I det første kapitlet kan vi lese om unge flyktninger og om tvangsaspektet eller mangel på frivillighet forbundet med flukt. Dette er noe som er felles for mange flyktninger i verden, og også for flyktingungdommene fra Afghanistan. I bokens kapittel 2 (side 26–27) kan vi lese om kritikken av begrepene *mellom to kulturer* og *splittet identitet*, hvor Fladstad argumenterer for at de unge vietnameserne hun har møtt, ikke har noen splittet identitet: *Ulike kulturelle strømninger (Bath 1983) vil være elementer i de unges identitetshåndtering*. Studiet som Fladstad har gjort via denne masteravhandlingen i sosialantropologi, er meg mest nær i den forstand at de unge her kommer fram som sterke personer som prøver å finne mening i sine og andres liv. Jeg vil ikke sammenlikne mitt arbeid med Fladstads, som ser meget stort ut, men jeg ønsket å ta med meg tankene hennes videre som en meget interessant og pedagogisk relevant studie om unge flyktninger i Norge, i dette tilfellet med vietnamesisk bakgrunn. Jeg kan være enig i mye av det som fortelles i denne boken, med tanke på en del karakteristiske fellestrekk på individnivå mellom flyktingungdommer fra Vietnam og Afghanistan, blant annet i savnet av familie og hjemland – ikke i det å ha «splittet identitet».

Å leve sitt eget liv, identitet i praksis blant tyrkiske jenter i Stockholm er en masteravhandling i sosialantropologi av Nina Rundgen. Den gjorde meg oppmerksom på de konkrete temaene som var relevante i forhold til mine informantenes livssituasjon. Man får også informasjon om hvordan *tyrkiske jenter i Nederland følger normene i nærmiljøet fordi de frykter for sitt eget og foreldrenes rykte og ikke fordi de mener normene er riktige*. (Rundgen 2006: 123)

Migrasjon og helse: utfordringer og utviklingstrekk er en rapport fra Helsedirektoratet skrevet av Frode Forland (2009). Den ga meg konkret statistikk om unge afghanske asylsøkere i de siste fem årene i Norge.

NOVA rapport 3/07: *Ungdom i flyktingfamilier: familie og vennskap – trygghet og frihet?* av Ada Engebriktten og Øyvind Fuglerud (2007) ga meg konkrete eksempler på

familierelasjoner og ungdommers opplevelser av sin sosiale og emosjonelle situasjon, i dette tilfellet somaliere i Norge.

Unge fra innvandrerfamilier og sosial kapital for utdanning av Jon Lauglo (2010) ga meg innsikt i hva sosial kapital er, relatert til unge med innvandrerforeldre, og for eksempel om den positive betydningen av samhold og identifisering med ens etniske gruppe relatert til de unges utdanning. Jeg kjenner meg igjen blant annet i den delen som omtales i rapporten som familiebasert sosial kapital for den bekrefter det som jeg har funnet hos afghanske ungdommer om deres satsing på utdanning og deres individuelle opplevelse av familiens syn på deres utdanning som noe viktig. Det som er interessant i disse afghanske ungdommenes tilfeller, er at de satser på utdanning ikke bare på grunn av dem selv og deres inngang til og framgang i det norske samfunnet og dermed en bedre framtid for dem selv og familien, men også fordi de ønsker å tjene begge landene, Norge og Afghanistan, med sine ressurser og kompetanse. De mener at deres hjemland Afghanistan trenger unge kompetente mennesker som satser på fred og utdanning. Derfor ønsker de å gjøre sitt beste på det området.

Lillian Brekke Hensvolds artikkel «Pedagogisk kartlegging, sosiale og emosjonelle vansker» i tidsskriftet *Spesialpedagogikk* 1/1998 ga meg mye inspirasjon og ble til støtte for min tilnærming og perspektiv.

3 Et analytisk innblikk i mine metoder

I enhver type forskning og vitenskapelig arbeid benytter forskeren seg av en eller flere metoder, som gjør forskningen gjennomførbare og praktisk mulig. Metode er et viktig element i all forskningsdesign, uansett forskningstype. Den har med forskerens framgangsmåte, både den subjektive og objektive, å gjøre. Forskningsmetoder kan være kvalitative eller kvantitative. De metodene som jeg har tatt i bruk i min MA tilhører den kvalitative kategorien.

3.1 Dialektikk, samtale og delvis strukturert intervju

I min empiriske, praksisrettede tilnærming til problemstillingen, har jeg valgt å gjøre bruk av tre relevante metoder: dialektikk, samtale og delvis strukturert intervju.

Dialektikk er et filosofisk begrep som legger vekt på hvordan motsetninger går opp i en høyere enhet, skjematisk i en form der en tese fører til utviklingen av en antitese og kampen mellom disse fører til en syntese, en høyere enhet som dermed blir en ny tese i en ny dialektisk prosess. Mens den idealistiske dialektikken fremfor alt er assosiert med Georg Wilhelm Friedrich Hegel, er den materialistiske versjonen først og fremst assosiert med Karl Marx. (<http://no.wikipedia.org>)

Dialektikk som filosofisk begrep har imidlertid en historie som går lenger tilbake. Hegel daterer den første uttrykte dialektiske oppfatningen til vediske skrifter fra omtrent år 1500 før vår tidsregning. Også i den greske filosofien var dialektikken til stede. I sin doktorgradsavhandling går Marx langt i retning av å utpeke Epikur til den første materialistiske dialektikeren. (<http://no.wikipedia.org>)

Dialektikk/dialektisk metode slik den ble formulert av Friedrich Engels, er den grunnleggende metoden for meg i min tenkning og mine analyser av fenomener. Jeg ser på dialektikk som et kognitivt redskap som hjelper meg til å forstå fenomeners utviklingsmekanismer generelt og min framgangsmåte gjennom min MA spesielt. Det er nødvendig for meg å se fenomener i sammenheng og følge med motsetningenes kamp i utviklingsprosesser og i et historisk-

kulturelt perspektiv. Jeg er opptatt av en læringsprosess som innebærer forandring og utvikling på flere områder hos meg selv, mine informanter og lesere. Jeg opplever min deltakelse i denne prosessen som lærerik i seg selv, og dialektisk i sin art.

Samtale som utgangspunkt (Fog 1998) er den andre metoden som hjelper meg i min tilegning av kunnskap om mine informaners meninger og oppfatninger om fenomener og temaer, slik de erfarer og opplever sin livssituasjon som ungdom og flyktning i Norge. Jeg ser at denne metoden ligger sentralt i min praksis her, som en prosess og et instrument som skapes av meg og mine informanter. Den er fundamentet for min undersøkelse og mine konkrete relasjoner som forsker til mine informanter. Jeg ser på mine informanter som subjekter i et likeverd subjekt-subjekt-forhold med meg som forsker. Samtidig behandler jeg deres meninger og utsagn som mine forskningsobjekter. Det er gjennom samtaler at vi (de involverte parter i samtalen) skaper den felles plattformen for vår felles forståelse og læring, og ikke minst er samtalen nødvendig for å bygge opp den gode relasjonen som trengs for en vellykket gjennomføring av selve forskningsprosessen, noe som i beste fall setter sine spor i våre psykososiale og kognitive utvikling.

Delvis strukturelt intervju er den tredje metoden som har gitt meg muligheten til å danne en ramme rundt de sentrale temaene. Bruken av denne metoden har krevd høy konsentrasjon i intervjuetiden og en relativt bred gjennomgang av min forkunnskap, i tillegg til et konkret arbeid med temaer, perspektiver og tilnærminger i forberedelsesfasen før intervjuene. Jeg har forholdt meg til de viktigste aspektene ved det kvalitative forskningsintervjuet jeg nevner her:

Livsverden. Temaet for det kvalitative forskningsintervjuet er den intervjuedes hverdagslige livsverden, samt hans eller hennes eget forhold til den.

Mening. Intervjuet har som formål å tolke meningen med sentrale temaer i intervjupersonens livsverden. Intervjueren registrerer og tolker meningen med det som blir sagt og måten det blir sagt på.

Kvalitativt. Intervjuet har som mål å innhente kvalitativ kunnskap, uttrykt med vanlig språk. Det forsøker ikke å kvantifisere.

Deskriptivt. Intervjuet forsøker å innhente åpne, nyanserte beskrivelser av ulike sider ved intervjupersonenes livsverden.

Spesifisitet. Beskrivelser av spesifikke situasjoner og hendelsesforløp innhentes, ikke generelle meninger.

Bevisst naivitet. Intervjueren utviser åpenhet overfor nye og uventede fenomener, og unngår ferdigoppsatte kategorier og tolkningskjemaer.

Fokusert. Intervjuet fokuserer på bestemte temaer; det er verken stramt strukturert med standardiserte spørsmål eller fullstendig «ikke-styrende».

Tvetydighet. Intervjupersonens uttalelser kan av og til være tvetydige, noe som kan gjenspeile motsetningene i personens livsverden.

Endring. Intervjuprosessen kan gi ny innsikt og bevissthet, og intervjupersonen kan i løpet av intervjuet komme til å endre sine egne beskrivelser og tolkninger av et tema.

Følsomhet. Ulike intervjuere kan framkalle ulike uttalelser om det samme temaet, avhengig av deres følsomhet overfor og kunnskap om intervjuemnet.

Interpersonlig situasjon. Kunnskapen som innhentes produseres gjennom den interpersonlige interaksjonen i intervjusituasjonen.

Positiv opplevelse. Et vellykket forskningsintervju kan være en verdifull og berikende opplevelse for intervjupersonen, som kan få ny innsikt i sin egen livssituasjon.

(Kvale 2006:39)

Valget av disse metodene handler ikke om noen smakssak for meg. For i det hele tatt å kunne tilegne meg kunnskap om mine informanternes opplevelser, kunnskaper og følelser relatert til deres egne erfaringer med mestring i en flyktningkontekst, så jeg meg nødt til å velge disse metodene.

Jeg mener disse metodene var nødvendige for den type forskning jeg har valgt, nemlig den kvalitative forskningen. Jeg ser på mitt arbeid med MA som et ordinært forskningsarbeid, gjennomført av en nybegynnerforsker innenfor pedagogikk, men som unikt i en større sosial sammenheng.

Jeg var klar over at samtale som metode kan bli veldig krevende, fordi det er flere aspekter i det som, i en tidspresset situasjon, kanskje ikke fører til de resultatene man forventer. Men jeg

så også fordeler i bruken av samtale fordi dette verktøyet kan tilrettelegge for et trygt og avslappet forhold mellom mine informanter og meg. (Fog 1998)

Ved hjelp av de tre overnevnte metodene og min fortløpende refleksjon over mitt forskningsmateriale og min framgangsmåte, prøver jeg å skape noe som i beste fall kan brukes som en kilde for læring, av pedagoger og andre som jobber med ungdommer og flyktninger, uansett akademisk bakgrunn. Mitt håp er at mitt arbeid generelt og mine metoder spesielt kan ses som et godt eksempel på en pedagogisk unik tilnærming til liknende problemstillinger. Ideelt sett kan dette oppdages av engasjerte lesere slik at min MA i sin helhet blir sett som noe positivt og vitenskaplig brukbart i en større sammenheng.

3.2 Hvordan anvender jeg mine metoder?

Samtale og delvis strukturert intervju er mine to empirisk baserte metoder. Med delvis strukturert intervju mener jeg at jeg først har jobbet med en type intervjuguide.

Før jeg skulle begynne med samtaler og intervjuer av mine informanter, laget jeg ca. 50 konkrete spørsmål (se vedlegg 1). Tanken var at jeg skulle bruke disse spørsmålene som et hjelpemiddel til å lede samtalene og ikke minst holde kontroll over den rammen vi skulle operere innenfor. I praksis fungerte spørsmålene mine som fokusområder eller startpunkter for våre samtaler.

Etter å ha gjennomført noen runder med samtale og intervju med to av mine informanter, vurderte jeg å stramme inn til ca. 30 spørsmål delt på tre områder.

I min framlegging av spørsmålene for mine informanter, brukte jeg både dari/persisk og norsk. Spørsmålene var gruppert i tre temaer: flyktningsituasjon, sosiale relasjoner og mestring av sosiale relasjoner.

Siden forberedelsesarbeidet til samtalene, og særlig intervjuene, var tidkrevende og en veldig viktig del av metodebruken, tar jeg for meg alle de spørsmålene jeg har brukt i intervjuene, her.

Før jeg spurte noen om noe, spurte jeg meg selv: Hva vil jeg bruke disse spørsmålene til og hva vil de bety for denne MA, og ikke minst i forhold til mine forskningsspørsmål? Jeg

ønsket å komme inn i, eller så nær så mulig, til mine informantenes forståelse og oppfatning av sin livssituasjon som flyktingungdommer. Derfor prøvde jeg å bruke spørsmålene så nøye som mulig for å kunne gi et faktisk og vitenskaplig grunnlag for min kvalitative analyse av all informasjon jeg innhentet og hadde fra før om temaene som går inn i avhandlingen.

I gjennomføring av samtaler og intervjuer prøvde jeg å holde fokuset mitt på tre ting: relevans, originalitet og åpenhet, som jeg synes er veldig viktige i en samtale eller intervjusituasjon. Jeg brukte både norsk språk og persisk (farsi/ dari).

Mine forklaringer av ord og begreper ble gjort underveis i samtalen og helst på starten av hvert tema eller der hvor informanten følte behov for en forklaring eller definisjon. Det var viktig for meg at informantene skulle forstå og skjønne godt hva jeg mente med de ord og begreper som ble brukt i våre samtaler og intervjuer.

3.2.1 Spørsmål om flyktingsituasjonen

1. Kan du fortelle om deg selv – kaller du deg flyktning? Hva legger du i det å være flyktning?
2. Hvor lenge har du vært i Norge?
3. Hvorfor dro du til Norge?
4. Kom du til Norge alene, eller sammen med familien din?
5. Bor du alene, eller sammen med familien din i Norge?
6. Hvordan føles det å være flyktning?
7. Er det viktig for deg å kalle deg for flyktning, eller ville du helst slippe å bli kalt flyktning? Hvorfor?
8. Ser du noe forskjell mellom å være flyktning og innvandrer? Hva er evt. forskjellen?
9. Er det greit for deg å svare på spørsmålet «Hvor kommer du fra?»?
10. Synes du det er ubehaglig når du blir spurt et slikt spørsmål?
11. Har du bodd i asylmottak i Norge? Hvor? Hvor lenge?
12. Har du noen venner fra den tiden?
13. Hva betyr dette vennskapet for deg i dag?
14. Hva er det mest viktige for deg i ditt forhold til Norge?
15. Kan du si noe om ditt forhold til Afghanistan og det stedet eller byen du vokste opp i?

16. Hvordan opplever du ditt forhold til nasjonalitet, og hva kaller du deg selv – afghansk, norsk eller noe annet?
17. Hva betyr for deg å bli kalt afghansk eller norsk, og hvorfor?
18. Hva synes du om det å være afghaner og nordmann? Hva er det typisk norske og afghanske for deg?
19. Hva legger du i det å være norsk? Hva er det viktigste kjennetegnet for deg i det å være afghansk?

3.2.2 Spørsmål om sosiale relasjoner

Sosiale relasjoner er et veldig bredt tema og rommer en stor handlingsarena som inkluderer alle typer forhold en person har med andre mennesker i bestemte sammenhenger og situasjoner. Disse relasjonene kan være både nære og fjerne mellommenneskelige relasjoner, og angår blant annet individets forhold til familie, venner og beskjente. Medlemskap i en gruppe, eller fellesskap med et større samfunn som f.eks. det norske eller det afghanske samfunnet, kan også være en del av personens virkelige sosiale relasjoner.

For å kunne avgrense dette temaet, har jeg valgt å se på mine informantenes sosiale relasjoner i tre kategorier: personens relasjoner til familie, venner, og det store samfunnet. Med det store samfunnet mener jeg både det norske og afghanske, altså det nære og det fjerne, tenkte fellesskapet som de kjenner tilhørighet til i sin virkelighet og i hverdagslivet som flyktningsdommer.

1. Kan du si noe om ditt forhold til din familie?
2. Hvem står nærmest deg i din familie? På hvilken måte?
3. Hva er viktigst for deg i ditt forhold til din familie?
4. Kan du si noe om deg selv som person?
5. Ser du på dine slektninger som en stor familie, eller som summen av fjerne/ ukjente og ikke aktuelle kontakter som bare er tilskrevet deg og din familie?
6. Tror du på muligheten for vennskap innenfor familien din? F.eks. det å være venn med dine søken eller kusiner, fetter osv.?
7. Ser du noen forskjell mellom det vennskapet og vennskapet utenfor familien? På hvilken måte? Hva betyr et slik vennskap innefor familien i så fall for deg?
8. Har du gått på skole i Norge? Hvor lenge?

9. Hva er ditt forhold til norsk språk og ditt morsmål?
10. Hvilke språk har du det beste forholdet til?
11. Bruker du mest norsk eller morsmålet, eller et annet språk, når du snakker med dine venner i Norge?
12. Hender det at du bruker norsk for å skjule hvor du kommer fra?
13. Har det hendt at du bevisst bruker ditt morsmål i noen sammenhenger for å identifisere deg med afghanske folket?
14. Hvem står nærmest deg i familien og blant venner? På hvilke måter?
15. Når det gjelder dine holdninger til familie og din plass i familien, ser du noe endring i dette etter at du kom til Norge?
16. Føler du samme type nærhet og tilhørighet til din familie som du gjorde før du kom til Norge? Hvis ikke, hvordan er det?
17. Tror du identiteten din (med identitet mener jeg den personen du selv mener du er, som du gir deg ut for å være og slik andre som kjenner deg, opplever deg) er noe som har forandret seg med tiden? Tror du på en slik forandring? Hvordan ser du på det?
18. Har du venner fra ulike land eller blant folk med ulike nasjonaliteter?
19. Har du venner og nære venner av ulike kjønn?
20. Lengter du etter hjemlandet ditt? På hvilken måte? Hva er det du tenker på først?
21. Har du fortsatt kontakt med de som du har hatt et nært forhold med i ditt hjemland? Hva slags muligheter har du for å kontakte dem?
22. Hvem står deg nærmest nå; vennene dine i Norge eller vennene fra fortiden i Afghanistan?
23. Hva slags forhold har du til den afghanske og den norske kulturen?
24. Tror du det er mulig å bygge bro mellom disse to kulturene?
25. Hvor ofte tar du kontakt med vennene dine i Norge og i Afghanistan? Tar du initiativ for å kontakte dem eller blir du ofte kontaktet av dem?
26. Er det greit for familien din at du har venner både i Norge og i Afghanistan? Hvordan reagerer de på dine forhold til dine venner? Forstår foreldrene og søsknene dine deg slik du ønsker i forhold til dine venner?
27. Er det du som bestemmer hvem du skal være venn med og hvor ofte du skal ha kontakt med dem, eller er det mest familien/foreldrene som bestemmer over måten du skal ha omgang med dine venner?

28. Hvordan ser du på forholdet ditt til dine lærere?
29. Hva er kjennetegn på en god lærer for deg? Er du opptatt av hvilket kjønn lærerne dine har for at du skal kunne stole på dem eller kunne ha en åpen samtale med om sosiale, politiske og andre temaer og saker?
30. Hva setter du mest pris på hos lærerne dine?

3.2.3 Spørsmål om mestring av sosiale relasjoner i flyktningsituasjon

Det jeg legger i mestring her, er først og fremst om mine informanter, dvs. disse flyktningsungdommene, klarer seg bra i ulike sosiale sammenhenger, i deres forhold til familie og venner, og generelt til det store samfunnet (det norske og det afghanske). I tillegg ser jeg på mestring som sosial kompetanse. Siden jeg vil se nærmere på den styrken disse ungdommene utviser i å mestre de overnevnte sosiale relasjonene og de hindringer/utfordringer de har møtt, blir det naturlig for meg å inkludere deres konkrete håndteringsstrategier også i mestring.

Mitt utgangspunkt blir i det mine informanter forteller til meg om sine erfaringer og opplevelser, og deres håndteringstrategier for mestring av ulike sosiale relasjoner.

- Hvordan har du det i familien, blant venner og ellers i livet ditt i Norge?
- Synes du at du klare deg bra i dine forhold, hjemme, og utenfor familien? På hvilken måte?
- Er det noe som hindrer deg i din hverdag i dine forhold med familiemedlemmer, venner og andre mennesker utenfor familien?
- Hva mener du når du sier du klarer deg bra/ikke bra i dine forhold til familien, vennene og det norske samfunnet?
- Har du opplevd vold i noen av dine forhold med andre mennesker?
- I hvilke av dine forhold føler du deg selv hele tiden?
- Synes du at du blir godtatt slik du selv vil være? Er det mest hjemme, på skolen, blant venner eller hos deg selv?
- Hva er de tre viktigste ting for deg å ta vare på i dine forhold med andre?
- Tror du at du kan være venn med personer med ulik kulturell og etnisk bakgrunn?

- Ser du på språk som en hindring eller en mulighet i dine forhold med andre?
- Har du et/flere forhold med noen eller noe i Afghanistan som gjør at du ville reise tilbake for bo der?
- Hvis ja, kan du si hva/hvem som er det sentrale i dette forholdet? Si også noe om hvordan du har det i denne sammenhengen.
- Ser du på deg selv som et menneske som bestandig er på reise?
- Føler du at du har et hjem her i Norge? Hva legger du i begrepet «hjem»?
- Er du fornøyd med dine forhold til andre ungdommer i din aldersgruppe?
- Hva er det som aller først bringer deg nærmere andre mennesker? Farsi/ norsk språk, idretts- eller fritidsaktiviteter, familiemedlemskap og slektskap, alder eller noe annet?
- Er det noe i familien, på skolen, blant venner eller i det norske og afghanske samfunnet som du ønsker en rask forandring på, fordi du ikke kan leve med det?
- Føler du at det er du som bestemmer over dine sosiale forhold? Eller føler du det ikke?
- Når det gjelder dine forhold til andre, er det du som tar mest initiativ til felles aktivitet og samvær, eller lar du andre styre det og gjøre forholdene klare for deg?
- Hvordan ville du ha reagert hvis andre bestandig hadde laget regler og normer for deg og dine forhold i livet ditt?
- Hva tror du om hvorfor jeg har valgt å skrive om flyktninger med afghansk bakgrunn?
- Hva synes du om dette valget i forhold til din framgang i livet som flyktning?
- Hvorfor ville du delta i dette prosjektet?
- Kan du si noe om din framtid?

I praksis overlappet samtalene og intervjuene med hverandre, og på en måte beriket de hverandre. Som det kan ses i avsnittene over, brukte jeg flere typer spørsmål, blant annet åpne spørsmål og forklarende spørsmål.

Min egen opplevelse av flyktningssituasjonen og min erfaring og forkunnskap om å være ungdom fra Afghanistan, har fungert som en viktig premiss i den underliggende og kontinuerlige dialogen. Dette kan ses som en dialektisk prosess, og i min tanke har det virket for meg som noe som ikke var unngåelig gjennom samtalene og intervjuene.

Den kontinuerlige dialogen i mitt indre, mellom mine informanters beretning og mine tanker, har naturligvis et preg av min egen erfaring som flyktning og min forkunnskap om temaene

og de konkrete fenomenene. Men jeg har bevisst prøvd å ikke påvirke innholdet i det mine informanter hadde å si og akkurat slik de har delt det med meg. På denne måten har jeg prøvd å holde fokuset på det de formidler og ikke på hva jeg eventuelt liker og ikke liker av det jeg hørte fra dem.

Denne prosessen, i sin helhet, kan ses som en anvendt dialektisk metode i en kognitiv virksomhet i praksis som ga meg muligheten for å reflektere videre analytisk.

3.3 Å komme i kontakt med afghanske ungdommer i Oslo

Våren 2008, da jeg begynte å se etter personer som kunne være mine informanter, var det ikke helt enkelt å komme i gang. Det virket litt vanskelig å få til noen sikker avtale for samtale eller intervju, og det tok meg flere måneder før jeg fikk oppleve litt trygghet relatert til dette å kunne komme skikkelig i gang med en form for samtaler som kunne ses i direkte sammenheng med og ha relevans for prosjektet. Jeg vil si at jeg har brukt en god del tid på å forberede meg selv og de aktuelle informantene til en aktiv deltakelse i denne prosessen som ikke ennå er avsluttet. Da jeg fikk positive svar fra de personene som var villig til å være med og som viste seg klare til å gå gjennom denne prosessen sammen med meg, begynte vi med våre konkrete samtaler og delvis forhåndsstrukturerte intervjuer (engelsk: semi-structured interviews).

Etter en relativ kort tid så jeg meg nødt til å velge fem personer som hovedinformanter. Denne delen var ikke uten problemer, og det var en utfordring for meg, fordi to av personene som først hadde sagt ja til å være med og allerede hadde vært med på noen samtaler, trakk seg. I begge tilfeller var det mangel på tid i kombinasjon med store og viktige ting i privatlivet deres som hindret dem i å fortsette. De beklaget sterkt at de ikke sa fra om dette før vi hadde kommet i gang med relevante samtaler. Grunnen til jeg likevel omhandler disse to, er at selv om de ikke kunne fortsette i hele prosessen, så har det bidraget de kom med gjennom de få samtalerne vi hadde, etterlatt et sterkt inntrykk som jeg synes er både relevant og verdt å formidle videre.

Mitt møte med flyktningungdommer fra Afghanistan i Oslo har vært lærerikt og utfordrende. Lærerik i den forstand at det var første gang for meg at jeg møtte afghanske ungdommer i den spesielle settingen. Jeg opplevde at møtet vårt ble preget av gjensidig respekt, felles forståelse og anerkjennelse av våre situasjoner og posisjoner i den konkrete relasjonen som samtalepartnere i det lille vitenskaplige prosjektet som denne avhandlingen er. Et inntrykk jeg sitter igjen med, er det fine smilet disse ungdommene kom med hele tiden. De strålte av håp om en bedre framtid, både for seg selv og for sitt hjemland Afghanistan. Når jeg sier møte, mener jeg den helhetlige prosessen mellom meg og disse ungdommene fra første gangs kontakt til dagen i dag når jeg skriver denne avhandlingen. I kapittel 2 har jeg berettet en del om denne prosessen som foregikk gjennom flere måneder og som åpnet muligheter for et godt samarbeid og bedre kjennskap. Mitt inntrykk er at alle mine informanter og andre som jeg har hatt samtaler med, følte seg som likeverdige deltakere som bidro med sitt og beriket innholdet i samtalene. Jeg ser på dette som en positiv erfaring.

Jeg har valgt fem ungdommer, to jenter og tre gutter som mine hovedinformanter/sentrale personer, og jeg tar opp deres livshistorie i min analyse av data. Siden informantene mine er ungdommer i alderen 19–24, med dari som morsmål, så jeg meg nødt til å jobbe en del ekstra med å forberede meg, ikke minst for å gjøre meg klar til samtaler som blant annet skulle ta hensyn til vår språkbruk generelt og til morsmålet deres, persisk (farsi/dari), spesielt.

Mitt fokusområde er de sterke sidene ved individet, i dette tilfellet de afghanske flyktningungdommenes mestring. Mestring forstås da som en form for sosial kompetanse. (Waakaar og Christie 2004)

Et av de kriteriene som for meg var mer viktig enn aldersgrense, var å ta et utvalg fra de tre forskjellige kategorier av flyktninger, som for eksempel: Asylsøkere/enslige mindreårige asylsøkere, kvoteflyktninger og personer som kom til Norge gjennom familiegjenforening. Hensikten er å finne forskjeller i livssituasjoner som kanskje har ført til forskjeller i deres oppfatning og mening av fenomener som flyktning og mestring. Dette klarte jeg uten å oppleve noen hindring. Mitt valg av fem ungdommer som kom til Norge på de overnevnte tre forskjellige måter, er et bevisst valg.

3.4 Når ble jeg kjent med dialektikk? Hva går dialektikk ut på?

I 1976 ble jeg som 16-åring kjent med det filosofiske begrepet dialektikk, som utgjør et viktig element i den materialistiske dialektikkfilosofien. Det var faktisk på den tiden at jeg begynte med mine selvstendige studier av forskjellige filosofiske teorier, i et forsøk på å skaffe meg en nødvendig, politisk kunnskap og bevissthet som kunne gi et solid grunnlag for min politiske virksomhet i kampen for menneskerettigheter i Afghanistan. Jeg var interessert i å hjelpe andre mennesker. Jeg ønsket å bli en politisk aktiv jente. Jeg så på mitt engasjement i samfunnets utvikling og forandring som et ansvar, særlig når det gjaldt kampen for kvinners rettigheter. Dette så jeg som en samfunnsmessig oppgave og en del av det kollektive, menneskelige ansvaret som mange intellektuelle delte med meg i Afghanistan og mange steder utenfor Afghanistan, inkludert Norge.

Siden 1976 har dialektikk betydd mye for meg, ikke bare som et filosofisk begrep, et isolert ord eller et enkelt minne om hva jeg en gang har lært, men som et kognitivt redskap. Et redskap som, etter mitt syn, er viktig for enhver pedagog og samfunnsviter. Det er nødvendig å ha kjennskap til og kunnskap om hvordan dialektikken kan anvendes som metode i de vitenskapelige analyser av fenomener inne i oss, rundt oss, i et historisk perspektiv, og i en kulturelt konkret kontekst og sammenheng.

Det filosofiske begrepet dialektikk er mest knyttet til de velkjente historiefilosofiske bidragene fra særlig to kjente filosofer, Karl Marx (1818–1889) og Friedrich Engels (1820–1895). Det var disse to filosofene som innførte dialektikken som en viktig element i den materialistiske, dialektiske filosofien som sto i motsetning til en idealistisk filosofi.

Slik jeg har forstått det, er dialektikk basert på blant annet disse prinsippene:

- .At fenomener henger sammen.
- At alt er i bevegelse og stadig forandring. At kvantitative forandringer fører til kvalitative forandringer og at fenomeners art dermed får nye kvaliteter.
- At utviklingen skjer gjennom kampen mellom motsetninger. At motsetninger innenfor fenomener er avgjørende i denne kampen og i utviklingen, og samtidig at motsetninger utenfor fenomener spiller en viktig rolle i denne sammenheng.

Dialektikk er blitt brukt av Engels og Marx i analyser av begreper og fenomener i naturen, det menneskelige samfunnet og tenkning og utvikling hos mennesker. Verker som inneholder deres analyser av naturlige og samfunnsmessige fenomener, er de verdenskjente bøkene *Naturdialektikk* av Engels fra 1883 og *Kapitalen* av Marx fra 1867.

Takket være de filosofiske og samfunnsvitenskaplige bidragene fra Marx og Engels kan alle tilegne seg den aktuelle kunnskapen som blant annet handler om de tre mest kjente typer av dialektikk. Jeg har ikke tenkt å gå nærmere inn på Engels og Marx, men nevner disse tre typene dialektikk slik jeg har forstått dem:

1. *Dialektikk og tenkning* som går ut på at utvikling i den menneskelige tenkningen skjer gjennom forandring som går gjennom en kamp mellom tese og antitese. Kampen resulterer i en syntese, noe som igjen kan ses som en ny tese som i sin tur får med seg en ny antitese i kampen som videre resulterer i en ny syntese, og slik fortsetter utviklingen i vår tenkning.
2. *Dialektikk og natur* som går ut på at det er bevegelse og motsetninger i alt. Det er kampen mellom motsetninger som muliggjør utviklingen og medbringer kvantitative og kvalitative forandringer i fenomener. De eksisterende motsetninger innenfor fenomener er avgjørende i fenomenets forandring og utvikling, mens de motsetninger som er utenfor spiller en viktig og grunnleggende rolle. Begge typer motsetninger er med på å danne grunnlaget for fenomenets eksistens, i seg selv, dets forandring og utvikling i en større sammenheng.
3. *Dialektikk og samfunnsutvikling* som går ut på at samfunnets utvikling skjer gjennom kamp mellom forskjellige systemer og strukturer på de grunnleggende og overfladiske nivåer, i forskjellige faser, perioder og epoker.

Ved hjelp av et dialektisk perspektiv kan vi reflektere over vår læring og bedre forstå dynamikken i utviklingen, og på denne måten kan vi være aktive deltakere i den evige prosessen av læring og utvikling som omfavner oss, alle mennesker, som vesen. Jeg kan si at vitenskaplig anvendelse av dialektikk som metode i vår tenkning, refleksjon og analyse kan hjelpe oss til å få bedre forståelse av ulike fenomener, både de objektive og subjektive. Jeg kom i kontakt med interessant informasjon via Internett, blant annet om Kjell Standals virksomhet og hans anvendelse av dialektikk.

Kjell Standal (født 1951) er spesialist i klinisk psykologi og klinisk nevrologi. Han tar dialektikk i bruk i sitt arbeid, og i denne sammenhengen støtter han seg til Robert Havemann (1910–1982) og hans bok *Dialektikk uten dogmer*. Et av de områder Standal fokuserer på, er forholdet mellom mulighet og virkelighet. Han ser på dette forholdet som en viktig dialektisk enhet i utviklingen av mennesket som vesen. (www.elinora.no)

3.5 Felles læring basert på gjensidig respekt og bevisst valg

Faktum er at vi mennesker lærer av hverandre gjennom samhandling, uansett om man er klar over det eller om man ikke vil innrømme det og bare ser på det som noe naturlig. Det at vi lærer av hverandre har med et varig behov vi mennesker har for å kunne utvikle oss som individ, men også tilpasse oss samfunnets utvikling som vi er en del av. Dette gjelder oss alle, helt fra vår fødsel. Det er ikke mulig å overse dette behovet, som er til stede hos et hvert individ uansett sosial bakgrunn, status, kjønn, alder osv. Derfor mener jeg at en bevisst satsing på gjensidig læring gir oss muligheten for tillegning av den sosiale kompetansen vi trenger for vår overlevelse som nåtidens mennesker. Dette kan føre til at flere og flere i dagen samfunn kan virkeliggjøre seg selv og sine idealer og finne mening i sitt eget og andres liv.

Det var viktig for meg at informantene skulle føle seg trygge nok i denne prosessen for ikke bare å kunne åpne seg og gi meg den informasjonen som trengtes, men også at de skulle føle seg som frie og likeverdige samtalepartnere. I gjennomføringen av samtaler og intervjuer har jeg prøvd å holde fokuset mitt på tre ting: relevans, originalitet og åpenhet. Jeg synes dette er veldig viktig i en samtale eller intervjusituasjon. Jeg kom med mine forklaringer av ord og begreper underveis i samtalene og helst på begynnelsen av hvert tema, eller der hvor informanten viste behov for det. Det var viktig for meg at de som ble intervjuet, skulle forstå og skjønne godt hva jeg mener med de ord og begreper som ble brukt i våre samtaler og intervjuer, samtidig som jeg selv skulle være sikker på å gjøre meg virkelig forstått og forstå dem godt i den grad er mulig for oss.

Jeg synes valget mitt av de tre metodene pluss fokuset på gjensidig læring basert på respekt og tillit, har vært nødvendig i den type forskning som jeg har gjennomført, altså den kvalitative forskningen. Jeg har hele tiden sett for meg en spennende og givende samtale og

intervjusituasjon, fordi jeg tror på at individets livshistorie, livserfaring og konkrete opplevelse har potensial for nye kunnskaper som kan oppdages av en selv og andre, blant annet av forskere som tar på seg oppgaven med å videreformidle livshistorier på en vitenskapelig holdbar måte.

4 Møte med afghanske flyktingungdommer i Oslo

I forrige kapittel har jeg fortalt om hvordan jeg kom i kontakt med afghanske flyktingungdommer i Oslo. Jeg tok kontakt med flere afghanske ungdommer, individuelt og via ungdomsgrupper som jeg hadde kjennskap til fra før. Utvalget mitt består av fem afghanske flyktingungdommer, to jenter og tre gutter i alderen 19–24 år.

4.1 Hovedinformantene forteller

Lala (22): «Jeg er afghaner og kaller meg ikke norsk. Men det at jeg ikke får til frie samtaler mer med norske jenter enn afghanske, plager meg av og til. Vi, flyktinger, må tilpasse oss til det norske fordi det er vi som har behov for dem og ikke omvendt. Det er en del viktige ting jeg ville ha forandring på fort, for eksempel at jenter ikke får de samme mulighetene som gutter blant afghanere.»

Sahar (21): «Ærlig talt, jeg føler at alle mennesker er min familie. Jeg vet ikke hvorfor jeg har det slik, men for meg er alle mennesker like. Først er Gud, så mor og far, så kommer søsken og så alle mennesker. (...) Det å vise respekt for ens personlighet er viktig for meg. Jeg føler meg bekvem med de som er åpne og gjerne kommer med et smil.»

Yousef (23): «Omstendighetene gjør mennesker nødt til bestandig å lære seg nye ting. (...) Jeg kaller meg humanist og har venner med forskjellig etnisk og religiøs tilhørighet. (...) Jeg føler meg fra Norge og Afghanistan og godtar det positive ved alle kulturer. Familien min er ikke en tradisjonell familie. Jeg opplever trygghet og vennskap i familien, og moren min er den som har gitt meg mest kjærlighet i livet.»

Zafar (24): «Jeg tenker på hvem jeg er, hva jeg gjør og hvorfor, dette er meg, og slik vurderer jeg meg selv hele tiden. (...) Familien min er de som står meg nærmest i dag. (...) Jeg har følt meg som flykting fra den dagen jeg måtte forlate hjemmet. (...) Hvis jeg hadde fått de samme mulighetene slik som de norske ungdommer får helt fra de

blir født, hadde bidraget mitt til det norske samfunnet blitt ansett som større enn deres bidrag.»

Feroz (19): «Jeg har klart det jeg har valgt. Jeg føler meg hjemme blant mine egne. Økonomi er viktig i livet. Når jeg én gang sier 'venn' til noen, så varer det hele livet. Som regel får jeg bekreftet det første inntrykket jeg får av andre. Selv om det var krig i Afghanistan da jeg var barn, husker jeg fine ting fra den tiden, særlig de piknikturene jeg hadde med min far og vennene hans.»

Som det framgår fra sitatene ovenfor, har vi med fem unike ungdommer å gjøre. Disse ungdommene kom til Norge på forskjellige måter. Sahar og Yousef kom som kvoteflyktninger sammen med familien, Zafar kom som enslig asylsøker. Lala og Feroz kom sammen med mor på familiegjenforening etter at familiens far hadde fått oppholdstillatelse i Norge. Det er ikke deres formelle flyktningstatus, men den prosessen de har gått gjennom som enslig flyktningungdom eller barn av flyktningfamilier, som interesserer meg.

Jeg vil gi nå gi en litt mer detaljert fremstilling av disse fem ungdommenes livssituasjon med utgangspunkt i det de har fortalt meg gjennom samtale. Alle fakta som kommer fram her, er innhentet i løpet av 2008, gjennom samtaler og delvis forhåndsstrukturert intervju, individuelt og gruppeintervju. Av hensyn til personvernert har jeg valgt å gi nye navn til disse fem hovedinformantene, og det skal ikke opplyses her om hvilken del av Afghanistan de kommer fra eller hvor de er bosatt i Norge i dag.

Lala (20)

Lala var 13 år gammel da hun kom til Norge i 2002 sammen med sin mor og yngre søsken, på familiegjenforening ettersom faren allerede var i Norge som flyktning og hadde jobbet hardt i over tre år og sørget for familiens innreise. Lala er den eneste jenta og eldst blant seks søsken.

Lala føler seg mest som flyktning, selv om hun går på skolen og jobber etter skoletid. Hun opplever ikke at hun kan snakke like åpent når hun snakker med afghanske og norske jenter,

dette er noe hun føler seg plaget av til tider. Lala savner sine gamle venner, som stort sett var fire til seks år eldre enn henne. I den siste tiden har hun oppdaget at det hadde vært bedre å ha jevnaldrende venner. Lala tror det er flyktningene som har behov for å snakke med de norske og ikke omvendt, derfor mener hun at det er viktig for flyktninger å tilpasse seg samfunnet. Lala sier at det er ikke nok bare å gå på skolen og være hjemme hos seg selv, man har også behov for å være sammen med venner. Lala føler stolthet over Afghanistan og misliker det når andre afghaner spør hverandre hvor i Afghanistan de kommer fra. Det er en del ting som Lala selv ikke liker å tilpasse seg til i Norge, for eksempel å være ute sent om kvelden og natten. *Det er noe jeg ikke er vant med.* Lala ser på familien som det aller viktigste for henne, til tross for at hun mener at familiemedlemmene tror de forstår henne godt, mens hun selv mener at de ikke helt forstår henne. I denne sammenhengen føler hun behovet for gode venner utenfor familien. Lala sier: *Jeg må også gi et slikt inntrykk at jeg vil ha jevnaldrende venner, for det er de jeg leter etter.*

Sahar (21)

Sahar kom til Norge sammen med familien. Hun er veldig opptatt av familien, særlig foreldrenes plass i hennes liv. Hun tror på det Gud har sagt om et godt menneske. Hun liker å søke råd hos mor og far om ting som angår hennes valg i hverdagen og i arbeidslivet. Sahar føler seg stolt som muslim og afghansk jente og har lett for å komme i gang med samtaler med andre mennesker, gjerne med et smil. Hun er opptatt av å uttrykke seg slik hun liker å tro er best for henne som muslimsk jente. Hun prøver å bruke både norsk og dari aktivt og mener en bra lærer er den som viser tillit til og stoler på sine elever. Sahar føler det som ubehagelig når flyktninger fra Afghanistan i Norge spør hverandre først om hvilken etnisitet man tilhører eller hvilken del av Afghanistan man kommer fra. Selv er hun ikke opptatt av etniske frokjeller blant afghanere. Sahar foretrekker å være bare afghansk, hun vil behandle alle likt og med samme respekt. Hun tror at enhver person må ta sine egne avgjørelser og handle slik at alle rundt ham eller henne blir fornøyd med den.

Zafar (24)

Zafar kom alene til Norge som mindreårig asylsøker. Han ventet i fire år og ti måneder på å få oppholdstillatelse etter å ha fått to negative svar i løpet de tre første årene i Norge. Zafar har følt seg som flyktning helt siden han måtte forlate familien og hjemlandet sitt som 13-åring. Han har ikke gått på skole i Afghanistan og har vært på flukt fra by til by og fra land til land i to tredeler av sitt liv. Når han tenker på hvem han kunne kalle som sin familie, kommer han på de som står ham nærmest nå, særlig de flyktningene han har vært sammen med i asylmottak i Norge. Han ser på dem som sin familie, samtidig som han prøver å hjelpe sin biologiske familie økonomisk.

Zafar mener at flyktningungdommer mestrer mye mer enn norske ungdommer når det gjelder sosiale ferdigheter som å vise omsorg og det å være fornøyd med sin tilværelse. Han sier: *Hvis vi (flyktningungdommer) hadde fått de samme muligheter som dem (etnisk norske ungdommer), så hadde vi fått større framgang enn dem, når det gjelder å tjene samfunnet på en positiv måte.* Zafar har jobbet hardt for å stå på egne ben helt siden han var 13 år gammel, det var da han ble nødt til å forsørge seg selv og hjelpe familien. Han lærte seg å ta mye ansvar tidlig i livet. Dette førte til at han utviklet kompetanse i å være selvstendig og finne sitt levebrød selv. Det viste seg at han hadde bruk for en slik dyktighet i Norge som flyktning. Mens de politisk ansvarlige norske myndigheter ikke klarte å behandle asylsøknaden på fire og halvt år, jobbet Zafar hele tiden og betalte skatt til det norske samfunnet, selv uten å ha oppholdstillatelsen. Zafar tror på seg selv og mener han har klart seg økonomisk og sosialt fordi han hadde personlige erfaringer og ressurser som gjorde at han mestret sitt liv som flyktning til tross for norske myndigheters dårlige behandling av hans asylsak. Zafar er en målrettet mann og driver nå sin egen butikk. Han prøver fortsatt hardt på å bygge seg opp en bedre framtid.

Feroz (19)

Feroz kom til Norge i 2002 sammen med mor og søsken på familiegjenforening. Han har opplevd krig på nært hold siden han var fire år gammel, likevel velger han å snakke om de gode minnene han har fra barndomstiden. Han liker særlig å snakke om tiden da han var ni år og var på noen koselige svømmeturer og grilling sammen med faren og vennene hans. Han

forteller at han var flink i matte og sjakk, og han pleide å vinne over de eldre, dette er noe han husker som en fin følelse av mestring generelt. Han har jobbet ved siden av skolen helt siden han var åtte eller ni år, og dette ser han på som en positiv erfaring og som en del av hans generelle sosiale kompetanse. Han legger ikke skjul på at han er opptatt av å ha penger, men han vil tjene pengene med eget arbeid og innsats. Dette har han gjort i Afghanistan og Norge ved å jobbe ved siden av skolen og betale sine egne regninger. Feroz er glad i venner og fester. Han forteller at hvis han én gang kaller noen sin venn, så vil det vare hele livet. *Som regel får jeg bekreftelse på at det første inntrykket jeg har fått av andre mennesker er riktig.*

Yousef (23)

Yousef kom til Norge i 1999 som kvoteflyktning sammen med moren og søsteren. Han føler at han er fra dette landet nå, og er opptatt av positive sider ved enhver kultur og ethvert land. Derfor synes han ikke det er så viktig at noen spør ham hvor han kommer fra. Han ser på det som naturlig at han er både fra Afghanistan og Norge. Yousef er yngste barnet i familien og har opplevd mye kjærighet fra sin familie, særlig fra moren. Faren ble drept i raketangrep under Taliban tiden, da var Yousef ni år. Han beskriver sin familie som ikke-tradisjonell, og føler seg lykkelig fordi vennskapsbåndet i familien er sterkt og gir ham trygghet. Han sier at omstendigheter gjør mennesker nødt til å lære seg nye ting. Han gir gjerne flere eksempler på det han sier. Når han snakker om livet sitt som flyktning, peker han på begge sider av det, det vonde og det gode. Yousef er opptatt av historie og kunnskap og tror på det gode i ethvert menneske uansett religion og nasjonalitet. Han ser på seg selv som humanist og finner sine venner blant ungdommer med forskjellig etnisk og religiøs bakgrunn. Yousef misliker løgn og penger.

4.2 Bevissthet om menneskers unikhhet gir styrke

Denne presentasjonen av fem flyktningungdommenes livssituasjon viser litt om hvem de er, hvilken status de har som flyktning og hva som er de individuelle trekk i deres livssituasjon og hos dem som person.

Jeg vil se litt dypere på deres egne opplevelse og oppfatningen de har av sin livssituasjon, for å kunne finne ut hvordan de mestrer sine forhold til familie, venner og samfunnet. Ut fra det jeg hittil har berettet om hver enkelt informant, er det mulig å se at jeg har tatt opp de trekk og aspekter ved disse ungdommene som har vært mest knyttet til oppgavens tema og ikke minst har en pedagogisk relevans.

Unikhhet i seg selv behøver ikke å være noe form for styrke hos en person, men når man er bevisst på hvilke områder i livet man skiller seg ut fra andre mennesker rundt seg og på hvilke måter, i tillegg til at man klarer å se dette i en konkret sammenheng, da kan dette vise seg som styrke hos det individet som er seg dette bevisst. De ungdommene jeg har møtt har vist denne typen styrke, gjennom at de var klar over forskjeller mellom dem selv og andre, og at de visste hvor de skulle plassere seg selv i forhold til familie, venner og samfunnet. Vi kan se på deres livshistorier som eksempler på mestring generelt hos flyktningungdommer som personer. For eksempel kan vi se at de kan oppleve tilhørighet og styrke gjennom å identifisere seg med en felles identitet, som i dette tilfellet det å kalle seg bare afghansk. Jeg ser på dette som en mestringsstrategi som har en positiv virkning på individets utvikling. Det kan bekreftes av andre studier, blant annet i en beretning om unge vietnameseres historier om sine liv i Norge. (Fladstad 1993)

Det er viktig for meg å understreke at de ungdommene jeg har møtt først og fremst er mennesker i en bestemt alders gruppe, med universelle behov som andre ungdommer. Det som skiller dem ut fra de norske ungdommer, er at de deler en felles identitet som afghanske flyktninger i Norge og at deres sosiale virkelighet har større omfang enn dette. De deler en felles bakgrunn som ikke minst er preget av krig og flukt. De savner sitt hjemland Afghanistan og forholder seg til to samfunn – det afghanske og det norske. De har behov for nye venner, samtidig som de ønsker å beholde sine gamle venner på tross av den geografiske avstanden som skiller dem fra vennene. At de bevisst engasjerer seg i det spesielle forholdet mellom Norge og Afghanistan, som er en indirekte krigssituasjon, opplever de som en slags plikt de gjerne tar på seg.

4.3 Analytisk innblikk i afghanske flyktningungdommers livssituasjon

I hele denne prosessen tenkte jeg på relevansen av det jeg ble fortalt og mine forskningsspørsmål som jeg har presentert i første kapittel. Det jeg var ute etter i mine samtaler, var å kunne få fakta om konkrete typer erfaringer og opplevelse av mestring i deres sosiale relasjoner i forhold til venner, familie og samfunnet. Jeg oppnådde dette til en viss grad. Jeg fikk tilgang til fakta og livshistorier som støtter min oppfatning om at individets mestring ikke er en ferdigsydd drakt som man kan ta på seg når man har lyst, men at den er en dynamisk opplevelse av egne evner og ferdigheter i ulike livsfaser, noe som blir til energi og kjennes som styrke gjennom individets egne personlige erfaringer og handlinger. Sett i et dialektisk perspektiv kan denne dynamikken slå ut begge veier, både positivt og negativt.

Det jeg generelt la merke til om mestring hos Lala, Sahar, Zafar, Feroz og Yousef, er at alle tok seg tid til å sette seg inn i hva jeg mente. De satte seg tilstrekkelig inn i de sentrale begrepene som flyktning og mestring, til at de kunne gjøre seg forstått når de snakket med meg. Jeg fikk et positivt inntrykk at alle var samarbeidsvillige og hadde et relativt åpent forhold til temaet, men de svarte litt forsiktig, kanskje for ikke å skape et inntrykk av seg selv som veldig selvsikre personer. Det var bare én som begynte med å si: *Jeg kan alt det jeg vil! Jeg har klart det jeg har valgt!* (Feroz) Alle fem så på mestring som noe selvfølgelig, at alle mennesker har det, og at de kan noe om enkelte ting og ikke kan noe om andre ting. De så ikke på seg selv som noe unntak i denne sammenhengen.

Jeg var interessert i å få vite hvordan de opplever sin mestring i situasjonen som flyktning, og jeg gikk dypere i deres opplevelse og erfaring relatert til mestring som sosial kompetanse (Waaktaar & Christie 2004, s.41), og i det de selv mente de kunne godt eller ikke kunne godt. Ved hjelp av konkrete spørsmål fikk jeg dem til å fortelle meg om hva de egentlig hadde mestret i sitt liv, også som flyktning.

Informantenes livshistorier viser hvordan de har klart ikke bare å tilpasse seg til de nye situasjoner til ulike tider, men også realisere seg selv og virkeliggjøre sine sosiale ferdigheter. Erfaringer de forteller om, viser meg at de har opplevd flere nære forhold til familiemedlemmer, særlig mor og far, bare mor, eller bror, kusine eller fetter. De er bevisste på sine evner til å oppnå god kommunikasjon med andre. De forklarer at de så langt har klart å ta vare på tidligere vennskap eller familierelasjoner fordi de har vært flinke til å ta initiativ,

og at de har kontaktet sine venner og familie regelmessig, via telefon og Internett. De opplever dette som en viktig del av livet. Selvfølgelig tar de noen begrensninger og forbehold, men de er enige om at regelmessig kontakt med de man kjenner fra før og har gode minner om, hjelper dem i å takle det store savnet de opplever fjernt fra sine barndomssteder.

Men jeg sitter likevel med inntrykk av at de har individuelle måter og strategier for å kunne mestre sin situasjon som flyktning, og i sine forhold til familie, venner og samfunnet. Så jeg ga dem tid til å la det komme fram på en naturlig måte. Ettersom samtalene ble mer og mer konkrete og fikk form av delvis strukturerte intervjuer, så kom det fram mer fakta om hvor mye de hadde klart i sine unge liv.

Zafar er den eneste ungdommen blant mine informanter som var asylsøker, og som dermed har opplevd en relativ spesielt type mestring i sine sosiale relasjoner på alle tre områder. Feroz kunne godt ta ordet fort og fortelle om sine ferdigheter og positive erfaringer han var stolt av, for eksempel at han var god i matte og sjakk.

Ut fra det sosialøkologiske perspektivet kan jeg forstå at disse ungdommene er blitt til de personene de er gjennom de sosiale omstendigheter de har opplevd i påvirkning fra relasjoner mellom de sosiale settinger rundt dem som de har vært aktive deltakere i (Bronfenbrenner, 1979). Med andre ord, disse ungdommene er i stand til å klare mye i praksis når det gjelder sosiale relasjoner til venner, familie og samfunnet, men de er ikke vant til å tenke på det som noe stort og spesielt. De tar det som mer eller mindre selvsagte ferdigheter som enhver ungdom ifølge dem må ha: *Det er naturlig at man kan mye hvis man vil.* (Zafar)

En bra gutt eller jente må være litt sånn at han eller hun må ta hensyn til familien, kulturen og samfunnet. (Sahar) Dette kan på en måte forklares med bakgrunn i den afghanske oppdragelsen og familiekulturen. De har fått en oppdragelse som går ut på at en bra ungdom er lydige og beskjeden og helst ikke viser seg overfor andre, særlig voksne. Men dette hindret ikke dem i å snakke til slutt om det de ble spurt om. De har pekt på viktigheten av det å være bevisst på hva de kan best i livet og at man skal ha tro på sine evner og ha klare mål til enhver tid. Feroz sier: *Jeg kan fort finne løsninger på problemer som en venn kanskje sitter fast i, og jeg har hjulpet mine venner med gode råd og praktisk økonomisk støtte.*

«Det å kunne snakke fritt og bruke dialog er viktig for gode forhold. Jeg har selv opplevd mye kjærlighet og oppmerksomhet, særlig fra min mor, og det har gitt meg trygghet. Jeg velger å balansere mitt forhold til mine par nærmeste venner og til

familien min på fire personer. Det er alltid ting jeg kan snakke med min mor og min søster om, men ikke med vennene, og så omvent. Men at man er åpen og ærlig om sine synspunkter er nødvendig uansett forhold.» (Yousef).

«Familie og hjem er stedet man begynner dagen med, og hvis det ikke er trivelig der, så kan hele dagen bli ødelagt» (Lala)

«Jeg kommer alltid til mine foreldre og spørre om ting jeg lurer på. De rådene de gir meg, tar jeg ikke som noe absolutt, og jeg kan diskutere med dem hvis vi ikke er enige om ting. Jeg opplever respekt fra dem og de stoler på meg.» (Sahar)

På grunnlag av informantenes utsagn og forklaringer om sin livssituasjon og mestring og ved hjelp av det dialektiske perspektivet kan jeg hevde at disse ungdommene har realisert sine ferdigheter, blant annet mestring av sosiale relasjoner, gjennom de mulighetene de har fått i den familien og det samfunnet de har følt tilhørighet til.

Det at relasjoner mellom settinger rundt disse ungdommene har hatt påvirkning på deres psykososiale utvikling generelt og på deres utvikling av individuelle ferdigheter spesielt, er ikke noe som kan betviles.

Det er tre hovedaspekter i informantenes livssituasjon som følger dem gjennom hele deres oppvekst fra barneskoletid til nåtiden. Disse aspektene har vært viktige faktorer for dem for å bygge seg opp til til sterke selvstendige ungdommer som de er i dag. Det første er det å vokse opp i krig og være på flukt. Det andre er å ha minst to gode relasjoner i sitt liv som man kan støtte seg på. Det tredje er å komme i gang med arbeid og tjene sine egne penger veldig tidlig i livet.

«Jeg jobbet ved siden av skolen siden jeg gikk på barneskole, ikke at jeg hadde behov for penger, men faren min trengte en hjelpende hånd i butikken sin, og jeg var flink og arbeidsvillig.» (Feroz)

«Min første selvstendige arbeidserfaring var da jeg som flyktningbarn på 13 år jobbet med salg av vann og mat i basaren, for å forsorge meg selv og familien.» (Zafar)

«Som barn har jeg ikke opplevd at jeg måtte jobbe for å tjene penger, jeg ble godt tatt vare på av foreldrene mine som hadde alt tilrettelagt for min skolegang. Jeg var en flink elev og det takket være mine foreldrenes støtte og omsorg, på tross av at vi jo var flyktninger hele tiden.» (Sahar)

«Mine gamle venninner har vært litt eldre enn meg, men jeg hadde det gøy sammen med dem. Men i den siste tiden i Norge har jeg merket meg mine egne behov, blant annet for å ha jevnaldrende veninner. Jeg nekter ikke for at jeg savner tilværelsen med mine gamle venninner. Alle relasjoner har fordeler og ulemper over tid. Jeg opplever at det har skjedd mye forandring i mitt liv. Jeg ser på mine forhold til mine gamle venninner som mer preget av deres behov og ønsker enn mine. Forholdene var den gang det eneste alternativet for å kunne ha det moro. Når jeg ser på dagens forhold mellom mine gamle venninner og meg, så ser jeg at de ikke viser samme interesse lenger for meg, enten fordi de har giftet seg, eller fordi vi rett og slett ikke har tid for hverandre nå lenger. Denne erfaringen har lært meg mye, derfor velger jeg å se først på mine behov nå.» (Lala)

Disse sitatene viser at ungdommene har tatt i bruk konkrete strategier i sin mestring av livet og sine forhold til venner, familie og samfunn, alt i samspill med deres omgivelser og familiens art. Jeg forstår det slik at ferdigheter bare kan virkeliggjøres gjennom muligheter. En slik virkeliggjøring kunne ha slått ut begge veier og kunne føre til positiv eller negativ utvikling hos det enkelte.

Når det gjelder disse fem ungdommene, har virkelighetene i deres liv lært dem mye, slik at de har blitt mer dyktige personer i sin hverdag som flyktning. Dette er en vurdering de selv også kom med.

Og når jeg ser tilbake på det de har sagt, finner jeg at det er mye de mestrer, men de begynner ikke å snakke om det med én gang. De bruker heller ikke pronomenet «jeg» så mye, kanskje på grunn av en type beskedenhet de er vant med – at de ikke skal opptre for selvsikkert og i verste fall respektløst overfor voksne. Dette, og dessuten en type afghansk, tradisjonell respekt overfor meg, kom til uttrykk i at alle ungdommene kalte meg for «tante», ettersom aldersforskjellen mellom dem og meg er ca. 25 år. Men som jeg har nevnt tidligere, så gikk samtalene mer og mer flytende og ble innholdsrike. De ungdommene jeg hadde samtale med behandlet meg ikke bokstavlig talt som tante, men mer som et samfunnsengasjert menneske

som driver med noe vitenskapelig. De var villige til å samarbeide og bidra med sitt i dette arbeidet, og de ga uttrykk for at vi gjør noe bra sammenfor afghanske flyktningungdommer i Norge. Møtene var preget av vennlighet, saklighet og gjensidig respekt.

4.3.1 Ansvar over for familie og samfunn: to viktige arenaer for mestring

Det jeg fikk med meg om familie som begrep og familiens funksjon i hovedinformantenes livssituasjon, er at de opplever den som en naturlig sosial enhet og arena for opplevelse av trygghet, ansvar, omsorg, kjærlighet, vennskap og mestring, og dessuten som det viktigste stedet for deres sosiale tilhørighet og opplevelse av nære relasjoner.

Men hva familien er for disse fem ungdommene varierer samtidig litt ut fra de konkrete erfaringer og situasjoner de har gått gjennom. Jeg hadde ikke noen forventning om at de skulle komme med like svar heller, men det var viktig for meg å vite hvorfor de tar de valgene de tar, og hvordan de forklarer dette for meg.. Jeg må si at jeg ble imponert over de klare holdninger og synspunkter disse ungdommer delte med meg.

Etter noen samtaler med ungdommene så jeg muligheten for en relativ sammenligning av deres valg sett i sammenheng med deres relasjoner til venner og familie. I denne sammenhengen fikk jeg individuelle svar som viste at alle prioriterer likt.

Når det gjelder deres følelse av å være flyktning, viste det seg de hadde mye til felles når det gjelder savnet av hjemlandet

Jeg fant ut at alle ungdommene prioriterer forholdet til familien framfor andre forhold. Men det de legger i begrepet familie varierer litt hos hver enkelt, slik at familiedefinisjonen ikke blir helt det samme hos hver enkelt av dem. Selv om alle tenker på mor og far og søsken først, så går de videre med å presisere det de mener konkret med familie for dem i den situasjonen de er i. For Zafar som har vært asylsøker og fortsatt lever fjernt fra sin biologiske familie, blir familiens betydning og funksjon en annen enn for de andre i gruppen: *Familien min er de som står meg nærmest i dag*. Med det mener Zafar at han ser på de flyktningene som han ble kjent med i Norge og som er hans nære venner, også som hans familie i dag. Jeg vil si at familien

som begrep og funksjon får et litt større omfang enn bare foreldre, søsken, de nære slektninger eller den tradisjonelle storfamilien. Den inkluderer rett og slett andre flyktninger.

Mens Yousef og Sahar ser på foreldre og søsken som sin familie, tar Feroz et skritt videre og ser på foreldrenes søsken og sine fettere og kusiner også som familie. Her er Zafars situasjon ekstra spesiell fordi han operer på to forskjellige plan med familien som begrep og funksjon, slik at han på den ene side hjelper sin biologiske familie økonomisk og vedlikeholder sitt forhold til den, samtidig som han står nær de personene i Oslo som han deler hverdagslivet med, som i en familie. Zafar skaper med andre ord sitt eget familiemiljø i samspill med sine flyktningvenner. Jeg ser på dette som en illustrasjon av sosial kompetanse på høyt nivå hos Zafar.

Alle disse fem ungdommene hadde klare meninger om hva de tenkte om sin framtid og hvordan de ville gå videre, særlig for å kunne bidra med sitt til oppbygging av fred i Afghanistan, og i utvikling av dem selv og forandring av det norske samfunnet. Zafar ville satse på mer selvstendig jobb og drive sin egen drevet butikk, og videre hadde ønsker om å få seg et mer stabilt liv. Han virket veldig glad etter å ha fått oppholdtillatelse. Zafar sa: *Jeg vet, at jeg må lære meg det norske språket, men siden jeg har jobbet hele tiden og det er det jeg kan best, så kommer jeg til å fortsette med å bygge meg opp på det området først og så studere, kanskje ...* Han ler litt, og så ønsker han meg lykke til med oppgaven.

Feroz hadde klare planer om å studere videre noen år i et engelsktalende land i Europa. Han ville jobbe litt ekstra for å kunne finansiere sine studier selv og det har han klart utmerket. Jeg møtte ham igjen under feiringen av afghansk nyttår i Oslo, og da fortalte han at han skal begynne på sin nye studieplass høsten 2010. Feroz virket glad, synlig og aktiv på en sjarmerende måte. I samarbeid med fem–seks andre jevnaldrende hadde han det praktiske ansvaret for organiseringen av et møte for afghanske ungdommer i Oslo.

Lala ønsket å gjøre noe med sine nære forhold og ville tenke mest på seg selv og behovene sine. Når det gjaldt framtiden, var hun bestemt på at hun ville bo i Norge, men ønsket å kunne reise til Afghanistan på besøk. Hun ønsket å studere videre, men hun ville bruke den tiden hun mener er bra for henne selv: *Jeg liker ikke det at andre skal bestemme over meg om hva jeg skal gjøre og hvordan. Jeg lytter til gode råd og anbefalinger, men jeg gjør det jeg bestemmer selv.*

Yousef virket som om han hadde både de kortsiktige og langsiktige planene for framtiden klare. Sist jeg så ham var han opptatt med høyere utdanning i Oslo samtidig som han hadde en god jobb som informasjonsformidler. Han viste hva han skulle gjøre i neste skritt og var engasjert i fredsaktiviteter blant afghanske ungdommer. Han ville gjerne bidra med mer: *Det å kunne gjøre noe for afghanske kvinner er en av de sakene jeg brenner mest for. Dette fordi jeg har sett hvor elendige liv de har og hvor mye de blir diskriminert hver dag. Men også fordi jeg elsker min mor som har gitt meg den beste kjærligheten i mitt liv.*

Sahar var blid og smilende som alltid. Hun var i gang med høyere utdanning, og tenkte på sin framtid som brobygger for fred og utdanning på feltet Afghanistan –Norge. Hun er stolt over sin måte å være på og drømmer om å gjøre alt hun kan for et fredelig Afghanistan, men først ville hun fullføre sine studier og plikter overfor foreldre og søsken. Så kan hun kanskje dra til Afghanistan for å arbeide der og tjene sitt hjemland med sin kompetanse: *Jeg er takknemlig hver dag overfor min Gud for at jeg er frisk, jobber og studerer, står på egne føtter, har foreldre som har gitt meg alt jeg trenger; så hvis jeg ønsker mer, er det at alle menneskene får det bra.*

Før jeg skal trekke en konklusjon, vil jeg si litt om to andre afghanske flyktningsungdommer som bor i Oslo og som hadde interessante erfaringer å dele med meg, selv om vi hadde relativt korte samtaler. Jeg tar ikke opp deres historier detaljert, men jeg kaller den ene for Omed (et guttenavn som betyr «håp») og den andre for Bahar (et jentenavn som betyr «vår»; den første årstiden i den afghanske kalender).

I all korthet sier Bahar (23) dette: *Jeg er født som flyktning, i en flyktningfamilie i nabolandet til Afghanistan (...)* Hvordan kan jeg vite om noe som jeg ikke har vært, dvs. ikke flyktning? Det er så mye usagt i dette utsagnet, at jeg overlater til leseren å finne ut hvordan Bahar har det og hva hun føler. Bahar ga uttrykk for at hun er bestemt på å gjøre seg ferdig med dette temaet. Hun sier at hun ikke vil tenke på det lenger, hun mener at hun har brukt mye tid på å legge det bak seg og holde fokuset på at hun er student. Dessuten jobber hun ved siden av studiene. Og hun trenger ikke å kalle seg norsk eller flyktning eller noe annet. *Jeg er Bahar!* sier hun, og ler vakkert. Bahar var en av de første jentene jeg fikk kontakt med, men fordi hun hadde lite tid, kunne ikke være med på mitt prosjekt som en av de fem hovedinformantene.

Omed (27) kom til Norge i 2003 og er fortsatt asylsøker. Han fikk første avslag på sin asylsøknad i 2005 og andre i 2006. Han har vært flyktning i to år i et annet nordisk land han kom til Norge. Omed sier at han ble flyktning første gang da han var 16 år gammel. Han har gått på skole til 10. klasse, men har flere års jobberfaring fra andre land. Mens han har vært i Norge, har han jobbet som blant engelsklærer og PC-mekaniker. Han sier: *I menneskers liv er det noe av kontrollen som ligger i andre sine hender, men det er også ting som er i ens engene hender (...)* Hvis livet legger en sur sitron i dine hender, så prøv å forvandle den til en søt sitron.

Omed siterer en av det persiske språkets store diktere om viktigheten av nåtiden i livet, og fortsetter å fortelle meg om sin erfaring som en entusiastisk ung mann som har ett viktig mål i nåtiden, nemlig å fullføre studier på høyere nivå. Omeds ambisjon er å kunne tjene det norske samfunnet, men også det afghanske. Han er sterk engasjert og mener at hemmeligheten med å kunne lykkes i livet, er å ha en plan. Uansett hvilke situasjoner man er i, så skal man tenke på sin plan og strebe for å nå målet sitt. Han sier: *Dessverre mangler de fleste afghanere en særlig plan for livet. Mitt mål er å bruke hver eneste dag av mitt liv på en fornuftig måte og leve i nåtiden.*

Ut fra det som Omed har fortalt meg, kan jeg si at han har spesialisert seg på de relevante kravene og institusjonene som i praksis stenger dørene for en asylsøker. Men er du fast bestemt på å studere slik som Omed, så finner du kanskje en utvei, eller en inngang. Omed har i alle fall klart å finne den inngangen og gjennomfører for tiden sitt bachelorstudium. Og det skyldes først og fremst hans egen innsats, gode evner og tilstrekkelige ferdigheter, som han har brukt målrettet og bevisst i den retning han har sett seg ut.

Omed har erfart en høy grad av mestring på flere plan, men mest i det at han har fungert som individ i det norske samfunnet og utdanningssystemet. Han har levd i flyktningssituasjonen i sju år nå, og føler seg lykkelig på noen måter. Omed ler, og sier: *Jeg har ikke mistet noe, min tid har ikke vært bortkastet, og hvis jeg en dag i verste fall blir send tilbake, så har jeg en utdanning å bruke til i et godt arbeid for mitt hjemland, Afghanistan, selv om jeg vet at situasjon er ikke trygt for noen der.*

Det som har gjort mest inntrykk på meg hos Omed, er at han på tross av at han manglet formelle rettighetene i Norge for å kunne få seg språkopplæring eller videreutdanning, har han likevel klart å sørge for alt selv, både på det økonomiske planet og i kampen for å få lov til å

ta høyere utdanning. Jeg ser på Omeds erfaring i det målrettede arbeidet for å få seg høyere utdanning i flyktingtilværelsen, som en illustrasjon på flerdimensjonal mestring på et avansert nivå. Omed kan ses som et godt forbilde både for andre afghanske flyktingungdommer og andre ungdommer i Norge.

4.4 Konklusjon

I denne kvalitative undersøkelsen om mestring av sosiale relasjoner hos afghanske flyktingungdommer i Oslo, har jeg tatt leserne med til en annerledes og relativt ny verden. I denne verden som vi, dere leserne, informantene og jeg selv deler nå, var det naturlig å ta i bruk kunst og poesi som introduksjon for oppgavens sentrale temaer og begreper. Derfor startet jeg med bildet av skulpturer laget av kunstneren Samuel Olou på forsiden, og derfor fikk diktet av Bedel sin plass på starten av oppgaven – som en døråpner for det språklige aspektet ved dette arbeidet, men også i dyp respekt for morsmålet til hovedinformantene og meg selv.

Jeg har en følelse av at arbeidet har vært unikt på noen måter, særlig fordi jeg tar opp situasjonen til en spesiell gruppe som det ikke har vært forsket på i Norge, så langt det er meg kjent. Det har blitt gjort en god del forskning om innvandrerungdommer og barn med minoritetsbakgrunn, blant annet om tyrkiske jenter og somaliske ungdommer. Tatt dette i betraktning, ser jeg på denne masteravhandlingen som noe viktig, men ikke noe stort, for fortsatt forskes det en god del på flyktingungdommer i Norge uten at jeg har kunnet gå nærmere inn i denne forskningen. Mitt utgangspunkt har vært mine informantenes utsagn og forklaringer som de kom med gjennom samtalene og intervjuene. Arbeidsmetodene har gitt meg gode muligheter for innhenting av fakta og mye informasjon om hver enkelte informant og deres livssituasjon som flyktingungdom.

I alt sitter jeg igjen med tanken om at det er mye som jeg ikke vet om hver enkelt unge afghanske flykting i Norge. Men dette har ikke hindret meg i å se på det positive som kom fram. Det som jeg fikk med meg om mine informanters livssituasjon, har jeg prøvd å legge fram for leserne mer analytisk i kapittel 4.

Min målgruppe for denne oppgaven er først og fremst de som jobber med flyktningungdommer til daglig og som er berørt av den gjeldende pedagogiske praksisen i forhold til unge flyktninger i Norge. Jeg ser på det jeg har gjort som noe positivt og verdifullt i seg selv, og pedagogisk nyttig for videre formidling.

4.5 Forslag til tiltak

Det er ikke lett å komme med konkrete forslag på et så bredt tema og praksisområde som mottakelsen av flyktningungdommer og asylsøker i Norge er, men jeg ønsker likevel å komme med tre konkrete forslag relatert til denne oppgavens mål og hensikt.

- *Flyktningungdommer bør få tilbud om opplæring på deres morsmål i tillegg til norskundervisning, uavhengig av deres flyktningstatus.*
- *Unge asylsøkere med afghansk bakgrunn bør få opphold i Norge.*
- *Samarbeid mellom instanser rundt unge flyktninger er viktig for utviklingen av flyktningungdommer. Et godt samarbeid i praksis bør inkludere ungdommene som selvstendige personer og som de sentrale aktører i sitt eget liv som flyktning.*

Jeg kommer med disse forslagene fordi jeg ser det aktuelle behovet for relevant språklig og faglig opplæring blant flyktningungdommer. Ut fra hva informantene og noen andre ungdommer har fortalt meg, har jeg sett at tilbudet om opplæring varierer fra sted til sted og fra skole til skole. Yousefs erfaring viser at der han bodde, var tilbudet mangelfullt, selv om de var kvoteflyktninger og hadde en del formelle rettigheter. For eksempel fikk han tilbud om en hjelpelærer som ikke kunne morsmålet hans, og slike ting er vanskelig å begripe.

Jeg avslutter denne oppgaven med det spørsmålet jeg begynte med, nemlig et spørsmål til oss alle som jobber med ungdommer til daglig. Og til ungdommene selv:

Hvor går vi?

Litteraturliste

Azimi, Maryam & Inger Elisabeth Hansen (1999): *Det brente hjertet. Dikt og nedtegnelser fra en samtale i eksil*. Oslo: Aschehoug.

Akman, Haci (1995): *Landflyktighet. En etnologisk undersøkelse av vietnamesiske flyktninger i eksil*. Bergen: Migrasjonslitteratur.

Andersen, Jens Hjort & Anne Dorthe Roland Jensen (2001): *Etniske minoriteter. Kulturmøder i sundhedsvæsenet*. København: Munksgaard.

Bedel, Abdul Khader (1368/1979): *Divan*. Iran: Marwi

Berg, Berit: «Asyldebatt uten asylsøkere». I: *AmnestyMagasinet* nr. 3/2008.

Bjerkan, Kristin Ystmark (2009): *Integrering av flyktningbarn. Norske kommuners bruk av særtiltak*. Nova Notat nr. 9/09

Bronfenbrenner, Urie (1979): *The Ecology of Human Development. Experiments by nature and design*. USA: Harvard University Press.

Dahl, Miriam Stackpole (2009): «Norge må ta ansvar for rettighetsbrudd». Intervju med Marianna Tzaferakou. I: *Ny Tid* nr 21/2009 (29. mai–4. juni) s. 13.

Engebriqtsen, Ada & Øivind Fuglerud (2007): *Ungdom i flyktningfamilier. Familie og vennskap – trygghet og frihet?* Nova-rapport 3/07. Oslo: Nova.

Fladstad, Torunn (1993): *Mestring og mening. Unge vietnameseres historier om sine liv*. Bergen: SEFOS

Fog, Jette (1998): *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk Forlag.

Forland, Frode (2009): *Migrasjon og helse. Utfordringer og utviklingstrekk*. Oslo: Helsedirektoratet.

- Hensvold, Lillian Brekke (1998): *Tidsskrift: Spesial pedagogikk. Artikkel: Pedagogisk kartlegging. S 20- 27.*
- Kjeldstadli, Knut (2008): *Sammensatte samfunn. Innvandring og inkludering.* Oslo: Pax.
- Kjeldstadli, Knut (2004): *Kulturmøter.* Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt.
- Kvale, Steinar (2001): *Det Kvalitative forskningsintervju.* Oslo: Gyldendal
- Lauglo, Jon (2010): *Unge fra innvandrerfamilier og sosial kapital for utdanning.* Oslo: Norges forskningsråd.
- Pihl, Joron (2005): *Etnisk mangfold i skolen. Det sakkyndige blikket.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Rundgren, Nina (2003): *Å leve sitt eget liv. Identitet i praksis blant tyrkiske jenter i Stockholm.* Hovedoppgave i sosialantropologi Oslo: UiO.
- Selte, Solveig Valseth (1998): *Likere enn vi tror? Oslojenter med ulike kulturell bakgrunn og deres opplevelse av forholdet til foreldrene.* Nova-rapport 23/1998. (s. 78–85) Oslo: Nova
- Waaktaar, Trine & Helen Johnsen Christie (2000): *Styrk sterke sider. Håndbok i resiliencegrupper for barn med psykososiale belastninger.* Oslo: Kommuneforlaget.
- Widerberg, Karin (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok.* Oslo: Universitetsforlaget

Vedlegg